

Մշակութային եւ Հասարակական
Երկարաթարերը
Յոյս
1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

ԼԵԻՈՆ ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԹԷ ԱՄԲՈՒՏԱՎԱՐ

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 2 **Համայնք**
- 4 **Վանի երկրաշարժը եւ Հայաստանը**
- 5 **Տարօն Մարգարեան՝ Երեւանի նոր քաղաքապետ՝ Տիգրան Աւետիսեան**
- 6 **2012-ի ընտրութիւններին ընդառաջ Գոհար Աբրահամեան**
- 7 **Հայկական եթերի ցածրորակ սերիալները Սիրանոյշ Գեւորգեան**
- 17 **Քանաստեղծութիւն՝ Ինգերորգ Քախման**
- 18 **Երբ ազգուան է խախտում սահմանը Կոլիա Տէր Յովհաննիսեան**
- 20 **Ռուբէն Մանգասարեան՝ անկախութեան, երկրաշարժի եւ Պարաբաղի լուսանկարիչ Գոհար Աբրահամեան**
- 23 **Թւային տեխնոլոգիաները սահմանափակում են յիշողութիւնը Նունէ Մարտիրոսեան**
- 24 **Մեր եղունգները մեր առողջութեան հայելին են**
- 25 **Համահայկական խաղերը եւ ծագած դժգոհութիւնները**
- 28 **Ժամանց**

Մշակութային եւ Հասարակական

Յոյս

Երկշաբաթաթերթ

Ե օրի, թիւ 110, Նոյեմբեր 9, 2011,
1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

- 8 **Լեւոն Տէր-Պետրոսեան՝ ժողովրդավար թե՛ ամբոխավար**
- 9 **Ռ՛վ է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը՝ ժամանակագրութիւն**
- 10 **Պատերա՛զմ թե՛ խաղաղութիւն Լեւոն Տէր-Պետրոսեան**
- 14 **1996, Սեպտեմբերի 26՝ ժողովրդավարութեան պայքարի մոռացւած օր Վահան Իշխանեան**
- 16 **ԼՏՊ-ՀՅԳ վերջին հակաճառութիւն**

Պ ա ր ս կ ե ր է ն ք ա ժ ի ն

2	Այս համարի հայերէն էջերում	6	Կովկասում անկայունութեան գործոնները Մահմուդ Վաէզի	12	Հայաստանի անկախութեան լուսանկարիչ Իրանահայ գրականութիւնը «Խուլջէ» շաբաթաթերթի էջերում
4	Իրանում ՀՀ դեսպան՝ Գրիգոր Առաքելեանի ելոյթը «Կովկասի հարցերի ուսումնասիրութեան կենտրոն»-ում	8	Հայաստանի քաղաքական անցուղարձը		
		10	Ռուբէն Մանգասարեան՝		

<p>Յոյս</p> <p>Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտօճատը՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայելեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարզական Արման Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուբի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճեն՝ 66495208</p> <p>hooyes@inbox.com www.hooyes.com</p>
--	---	---	--

«ԱԼԻՔ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆԻՐԻԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ «ԱՐԱՐԱՏ»-ՈՒՄ

Ուրբաթ, Նոյեմբերի 4-ի երեկոյեան «Արարատ»-ի «Վաչիկ Ղարաբեգեան» սրահում տեղի ունեցաւ «Ալիք» օրաթերթի 80-ամեակին նւիրած հանդիսութիւն: Ձեռնարկի ընթացքում ցուցադրուեցին «Ալիք»-ի հին համարներից եւ պատմական նկարներ օրաթերթի պատմութիւնից, ինչպէս նաեւ վաւերագրական մի ֆիլմ «Ալիք»-ի մասին: ԹՅԹ առաջնորդի պատգամն ընթերցւեց սրբազան հօր օգնական Տ. Մակար վրդ. Աշգարեանի միջոցով, որից յետոյ իրենց ողջոյնի խօսքն ասացին ԹՅԹ ատենապետ Էդուարդ Բաբախանեանը, «Ալիք»-ի նախկին խմբագիրներից Նորայր Էլսայեանը, ներկայ խմբագիր Դերենիկ Մելիքեանը եւ արտօնատէր Ալբերտ

Աճեմեանը: Ծրագրի յաջորդ մասում պարզեւատրուեցին «Ալիք»-ի ներկայ եւ անցեալի խմբագիրները, տնօրէն-վարիչները եւ արտօնատէրերը:

Վերջում ելոյթ ունեցան ՀՀԳ-ի կենտ. կոմիտէի եւ բիւրոյի ներկայացուցիչներ Վիգէն Բաղումեանը, Աղւան Վարդանեանը, եւ Գեւիկ Մկրտչեանը:

Սրահի պատերին փակցւած «Ալիք» օրաթերթի էջերի պատկերները արդէն վկայում էին այն իրականութեան մասին, որ համայնքի ութսունամեայ օրաթերթի էջերում արտացոլւած է իրանահայութեան պատմութեան ընդհանուր պատկերը, ինչն արժանի է աւելի խորն ու մանրագնին ուսումնասիրութեան:

ԹՅԹ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՕԳՆԱԿԱՆ ՏԵՐ ՄԱԿԱՐ ՎՐԴ. ԱՇՔԱՐԵԱՆ

Արդէն Յունիս անսից, ԹՅԹ առաջնորդ Տէր Սեպուհ Արք. Սարգսեանի խնդրանքով Կիլիկոյ կաթողիկոսութեան կողմից Թեհրան է ժամանել Տէր Մակար Վրդ. Աշքարեանը, պաշտօնավարելու որպէս Սրբազան հօր օգնական: Պատգամաւորական ժողովում սրբազան հօր յայտարարութեան համաձայն, նկատի է առնւած, որ Տէր Մակար Սարգսեանը գործունեայ դեր ունենայ յատկապէս Թեհրանում հոգեւոր դպրոց հիմնելու աշխատանքներում: Մատնանշելի է, որ առաջնորդի օգնականի պաշտօնը տարբերում է աւագ քահանայի պաշտօնից, որը առաջնորդի բացակայութեան ժամանակ կարգադրում է թեմի գործերը:

ՄԵԾԱՐԻՆՑ ՎԱՍՏԱԿԱԿՈՐ ՈՒՍՈՒՅԻՉ ԵՒ ՏԵՍՈՒՉ ԱՍՏՂԻԿ ԲԱԲԱՅԵԱՆԸ

Ուրբաթ Հոկտեմբերի 28-ի երեկոյեան Հ.Մ.Ս.«Րաֆֆի» համալիրի «Սայեաթ Նովա» սրահում կայացաւ Տկն. Աստղիկ Բաբայեանի «Գրքերի Որբանոցը» ժողովածուի շնորհանդէսը, բարձր հովանաւորութեամբ թՅԹ առաջնորդ Տ.Սեպուհ արք.Սարգսեանի եւ համատեղ նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Մ.Ս.«Րաֆֆի» համալիրի, Հայկական Բարեգործական Ընդ.միութեան եւ «Արաքս» երկշաբաթաթերթի:

Սոյն ձեռնարկին, որը կազմակերպել էր ոչ միայն «Գրքերի Որբանոցը» գրքի առիթով, այլև վաստակաւոր ուսուցչուհի, տեսչուհի եւ ազգային-հասարակական գործիչ տկն.Ա.Բաբայեանի ողջ գործունէութեան մեծարման նպատակով, ներկայ էին թՅԹ առաջնորդ Տ.Սեպուհ արք.Սարգսեանը եւ նրան ընկերակցող հոգեւոր այրեր, ԻԳՄ նախագահ պրն.Թորգոմ Տ.Յակոբեանը, մշակոյթի եւ ազգային գործիչներ, միութենականներ եւ մտաւորականներ: Միջոցառումը բացւած յայտարարւեց Սրբազան հօր աղօթքով, որից յետոյ «Արաքս» երկշաբաթաթերթի խմբագիր

պրն. Մովսէս Քեչիշեանը համառօտ ներկայացրեց յոբելեարի կենսագրականը: Ծրագիրը շարունակւեց «Րաֆֆի» համալիրի վարչութեան նախագահ պրն. Վարդան Բաբախանեանի եւ ՀԲԸՄ վարչութեան անդամ տկն.Այիդա Սողոմոնեանի խօսքերով, ապա պրն.Թ.Տէր Յակոբեանն անդրադարձ ունեցաւ իր յուշերին ինչպէս եւ համայնքում գիրքն ու գրողներին մեծարելու անհրաժեշտութեանը, այնուհետեւ պրն.Ռուբէն Աւագեանը եւ «Րաֆֆի» համալիրի մշակութային բաժանմունքի նախագահ տկն.Քարմէն Ազարեանը ակնարկ ունեցան «Գրքերի Որբանոցը» գրքի բովանդակութեանը՝ ընդհանուր գծերով վեր հանելով նրա գեղարուեստական արժանիքները: Վերջում ելոյթ ունեցաւ թՅԹ առաջնորդ Տ.Սեպուհ արք.Սարգսեանը, որն արժեւորելով հեղինակի գրական ժառանգութիւնը, մասնաւորաբար շեշտեց գրքի եւ ընթերցանութեան կարեւորութիւնը: Ելոյթ ունեցողները անդրադառնալով գրքի հեղինակի կեանքին ու գործունէութեանը, իմիջիայլոց իրենց յուշերով ներկայացրին Տկն.Ա.Բաբայեանի եւ յատկա-

պէս նրա ղեկավարած «Թովմասեան» դպրոցի՝ ժամանակին ունեցած մեծ դերը, եւ նրա միութենական ակտիւ անցեալն ու ներկան: Իսկ գեղարուեստական բաժնում ասմունքներով հանդէս եկան Ժ.Ամիրեանը եւ Ա. Բաղումեանը: Վերջում Տկն.Բաբայեանի շնորհակալական խօսքերից յետոյ երկու միութիւնների կողմից նրան յանձնւեցին գեղեցիկ յուշանւերներ ու զնահատագրեր: Հարկ է նշել, որ այս ձեռնարկը առանձնանում էր յատկապէս նրանով, որ հակառակ վերջերս հանդիպած նմանատիպ միջոցառումների, սրահը լեփ-լեցուն էր եւ չկրկնւեց դատարկ աթոռների տխուր պատկերը: Սա ինքնին ողջունելի եւ ուրախութեան առիթ էր թէ՛ կազմակերպիչ երկու միութիւնների ու «Արաքս» երկշաբաթաթերթի համար, եւ թէ՛ ողջ համայնքի, որը մէկ անգամ եւս ապացուցեց, որ ընդունակ է նման ճիշտութեամբ պարզեւատրել ու զնահատել իր արժանի զաւակներին: Նշենք նաեւ, որ միջոցառման վերջում ներկաները վայելեցին երկու միութիւնների կանանց բաժանմունքների համագործակցութեամբ բացւած ճիշտ սեղանը:

ՎԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՎԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ ՈՐԵՒԷ ԿԵՐՊ ՉԻ ՎՆԱՍԵԼ ՀԱՆԿ-ԻՆ

Հոկտեմբերի 23-ին Վան քաղաքի մօտակայքում տեղի ունեցած երկրաշարժի ուժգնութիւնն էպիկենտրոնային գօտում կազմել է 9-10 բալ:

Հայկական ատոմային էլեկտրակայանի հեռաւորութիւնն էպիկենտրոնային գօտուց կազմում է մօտ 160 կմ: ՀՀ տարածքում երկրաշարժը զգացել է 3-5 բալ ուժգնութեամբ:

ՀԱԷԿ-ում երկրաշարժի ուժգնութիւնը եղել է 3 բալ, եւ ատոմակայանին որեւէ վնաս չի եղել ու չէր կարող լինել, քանի որ այն հաշւարկւած է առնւազն 9 բալ ուժգնութեան համար:

Աւելին, թուրքիայում տեղի ունեցած երկրաշարժը ՀՀ տարածքում որեւէ բնակավայրի, որեւէ շէնքի կան

չհնութեան որեւէ վնաս չի հասցրել: ՀԱԷԿ-ի գլխաւոր տնօրէն Գագիկ Մարկոսեանը տեղեկացրեց, որ երկրաշարժ իրենց մօտ զգացել է ընդամենը 2-3 բալ ուժգնութեամբ, որի մասին նոյնիսկ ակտիւ չէր լինել, իսկ Հայկական ատոմակայանը Սեպտեմբերի 11-ից կանգնած է պլանային վերանորոգման աշխատանքների:

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵՂՓՈՒՏՈՂ ՕԴԱՆԱԻՆ ՄԵԿՆԵՅ ԷՐԶՐՈՒՄ

Հոկտեմբերի 28-ին, Երեւանի «Էրեբունի» օդանաւակայանից թուրքիայի Էրզրում քաղաք է ուղեւորել ՀՀ կառավարութեան աջակցութիւնը՝ 40 տոննա բեռ (100-ից ավելի վրաններ, 500 քնապարկ եւ 7000-ից ավելի անկողնային պարագաներ) տեղափոխող ԻԼ-76 ինքնաթիռը:

Յիշեցնենք, որ Հոկտեմբերի 23-ին ժամը 15:41-ին Վան քաղաքի մօտակայքում տեղի է ունեցել ուժեղ երկրաշարժ, որի հետեւանքով կան զոհեր ու ակտիւ չէր լինել:

Անցեալ օրը Հայաստանը դիւանագիտական խողովակներով ստացել էր թուրքիայի կառավարութեան օգնութեան պաշտօնական յայտը: Այս մասին յայտնում են Արտակարգ ալիք լրատւական կենտրոնից:

28 Հոկտեմբերի, 2011

ՏԱՐՈՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ՝ ԵՐԵՎԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿՊԵՏ

Տիգրան Աւետիսեան

Երեւանի քաղաքապետի առաջին տեղակալ, Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնակատար Տարօն Մարգարեանի որոշմամբ, Նոյեմբերի 4-ին կը գումարուի Երեւան քաղաքի աւագանու արտահերթ նիստ:

Քաղաքապետարանի պաշտօնական կայքէջում հրապարակւած հաղորդագրութեան համաձայն, նիստի օրակարգում Երեւանի քաղաքապետի արտահերթ ընտրութիւնների ժամկետը սահմանելու մասին հարցն է:

Յիշեցնենք՝ երկուշաբթի երեկոյեան Հանրապետական կուսակցութեան գործադիր մարմնի եւ խորհրդի նիստի ժամանակ կուսակցութեան եւ Հանրապետութեան նախագահ Սերժ Սարգսեանի առաջարկութեամբ, Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնում առաջադրել է փոխքաղաքապետ, քաղաքապետի պաշտօնակատար Տարօն Մարգարեանի թեկնածութիւնը:

Հանրապետականի խօսնակ Էդուարդ Շարմազանովը «Ազատութիւն» ռադիօկայանին փոխանցեց, որ գործադիր մարմինը որոշումը կայացրել է միաձայն: Շարմազանովի խօսքով՝ Տարօն Մարգարեանը մեծ հեղինակութիւն է վայելում Երեւանի բնակիչների շրջանում, ժամանակին եղել է լաւագոյն թաղապետերից մէկը:

«Վերջին շրջանում նա իրեն արդարացրել է որպէս քաղաքապետի առաջին տեղակալ, նաեւ ցոյց տւեց, որ իր կերպարը համապատասխանում է պետական պաշտօնեայի այն չափանիշին, որի մասին մեր նախկին համագումարի ժամանակ խօսեց նախագահ Սարգսեանը, եւ ես կարծում եմ եւ համոզւած եմ, որ Տարօն Մարգարեանը քաղաքա-

պետարանի մեր գործընկերների հետ միասին կարող է լուծել այն խնդիրները, որոնք ծառայած են մեր մայրաքաղաքի առջեւ», - ասաց Շարմազանովը:

Նախկին քաղաքապետից դժգոհում էին մասնաւորապէս ապամոտաժւած եւ ապամոտնաժւան վտանգի տակ յայտնւած կրպակատէրերը: Թէ ինչ է սպասում այս հարցում, Շարմազանովն ասաց. - «Երբ նոր քաղաքապետի ընտրութիւնը լինի, նոր քաղաքապետը իր գործընկերների հետ միասին կը ներկայացնի այն առաջնահերթութիւնները, որոնք կան: Ես ընդամենը կարող եմ կուսակցական առումով ասել, որ կուսակցութիւնը զոհ է եղել նաեւ պարոն Կարէն Կարապետեանի աշխատանքից»:

Էդուարդ Շարմազանովը կարծում է, որ նոր քաղաքապետը իր բոլոր, այդ թւում՝ կողմիցիոն գործընկերների հետ կանի հնարաւորը Երեւանի խնդիրներին դրական լուծում տալու համար:

Երեւանի աւագանիում «Բարգաւաճ Հայաստան» խմբակցութեան ղեկավար Գուրգէն Գասպարեանը «Ազատութիւն» ռադիօկայանի հետ զրոյցում նշեց, որ Երե-

ւանի քաղաքապետի սեփական թեկնածուն առաջադրելու կամ չառաջադրելու հարցը դեռեւս պէտք է քննարկել ինչպէս կուսակցութեան, այնպէս էլ աւագանիում խմբակցութեան նիստում: Հարցին, թէ չի բացառու՞մ, որ ԲՀԿ-ն քաղաքապետի պաշտօնի համար առաջադրի իր սեփական թեկնածուին, Գուրգէն Գասպարեանը պատասխանեց. - «Մենք նախորդ անգամ չենք ունեցել մեր թեկնածուն, իմ անձնական կարծիքով, ինձ չի թւում, որ հիմա էլ կունենանք, ուղղակի ես չեմ էլ կարող բացառել: Ոչ կարող եմ հաստատել, ոչ էլ կարող եմ բացառել: Դա քաղաքական որոշում է, որը պէտք է կուսակցութիւնը կայացնի»:

Տարօն Մարգարեանի թեկնածութեան եւ քաղաքապետի պաշտօնում ընտրելու դէպքում նրա հետ համագործակցութեան վերաբերեալ Գասպարեանն ասաց, թէ Մարգարեանի հետ արդէն բաւականաչափ համագործակցել են ու նրա գործունէութիւնը միայն դրական են գնահատում:

Աղբիւր՝ «Ազատութիւն»
ռադիօկայանի կայք

2012-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ ԸՆԴԱՈՒՄ

Գոհար Արքայազան

Հայաստանի երկրորդ գլխավոր իշխող կուսակցութեան առաջնորդ, մեծահարուստ Գագիկ Ծառուկեանը փորձել է հերքել այն խօսակցութիւնները, թէ կոալիցիոն գործընկերների միջեւ տարածայնութիւնները խորանում են, որոնք նոր թափ էին ստացել անցեալ շաբաթ վարչապետ Տիգրան Սարգսեանի երկիմաստ յայտարարութիւնից յետոյ:

Հայաստանի հանրապետական կուսակցութեան անդամը եւ ՀՀ կառավարութեան ղեկավարը անցեալ շաբաթ նախագրուշացրել էր, որ այն կուսակցութիւնները, որոնք կը հրաժարւեն ՀՀ-ի հետ համագործակցելուց, կը յայտնւեն «կոտրած տաշտակի առաջ»: Վերլուծաբանները շտապեցին այս յայտարարութիւնը կապել Ծառուկեանի «Բարգաւաճ Հայաստանի» հետ, որը, փաստօրէն, հրաժարել է 2012 թ. խորհրդարանական ընտրութիւններում ՀՀ-ի հետ միասնական բլոկում մասնակցելուց եւ դեռ անորոշ է՝ կաջակցի՞ արդեօք նախագահ Սերժ Սարգսեանին 2013 թ. նախագահական ընտրութիւններում, չնայած նման բովանդակութեամբ յուշագիր են ստորագրել: Անցած կիրակի վարչապետը որոշ մեկնաբանութիւններ էր տւել իր հակասական յայտարարութեան առնչութեամբ, որն արւել էր Հայաստանում նախընտրական զարգացումների ֆոնին: Վարչապետն ընդգծել է, որ իր խօսքերն առաջին հերթին վերաբերում են ընդդիմութեանը, սակայն կրկին յիշեցրել է, որ 2007-ի խորհրդարանական եւ 2008-ի նախագահական ընտրութիւններից յետոյ ՀՀ-ն կարող էր միայնակ ղեկավարել կառավարութիւնը, սակայն «նախընտրեց համագործակցութիւնը»՝ նախագահ Սարգսեանի սկզբունքներին համապատասխան: Երկուշաբթի լրատւամիջոցներից մէկին տւած հարցազրոյցի ժամանակ ԲՀ նախագահ Գագիկ Ծառուկեանն ասել է. «Իշխող քաղաքական ուժերը ներկայացնող գործիչներն այս ընթացքում մէկ անգամ չեն հրապարակաւ բաւականաչափ թափանցիկ ակնարկել, որ մակերեսային յօրինովի աժիոտաժները չեն կարող կապ ունենալ իրական քաղաքական գործընթացների հետ»: Ծառուկեանը յաւելել է, որ առաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւններում ԲՀ-ի նպատակն է առնուազն պահպանել իր տեղերը խորհրդարանում եւ նոյնիսկ փորձել աւելացնել իր ներկայութիւնը: Ներկայումս 131-տեղանոց խորհրդարանում, որտեղ ՀՀ-ն մեծամասնութիւն է կազմում, ԲՀ-ն 18 տեղ ունի:

Թէւ ՀՀ ԲՀ-ի քաղաքականութեանը համագործակցութիւնը, սակայն կարծում է, որ եթէ ճիշտ աշխատանք տարւի, եւ հնարաւոր դառնայ «արթնացնել հասարակութիւնը», ապա հնարաւոր է, որ ընդդիմա-

դիր ուժերի համատեղ ներկայացւածութիւնը խորհրդարանում 50 տոկոսից աւելի լինի: ՀՀ-ի խմբակցութեան անդամ Արտաշէս Շահբազեանն էլ, նախընտրական կանխատեսումներ անելով, վստահ է, որ ընդդիմութիւնը միասնաբար չի գնայ ընտրութիւնների, մինչդէռ իշխանական կոալիցիան կը գնայ: Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցութեան նախագահ Արամ Սարգսեանը, անդրադառնալով ներքաղաքական զարգացումներին, կարծում է, որ ներքաղաքական իրավիճակը լարւած է եւ մինչեւ ընտրութիւններ էլ աւելի է լարւելու, քանի որ, ըստ նրա, այդպէս էլ չծեւաւորւեց «երկիրն այս ծայրագոյն վիճակից հանելու ծրագիրը»: «Հայաստանում այդպէս էլ չյաջողւեց երկիրը ճգնաժամից դուրս բերելու համար ձեւաւորել հաւաքական թիմ եւ յստակ քաղաքական ծրագիր, քանի որ կոալիցիային այդպէս էլ չյաջողւեց կրճատել ստւերը, ազատել մենաշնորհից եւ օլիգարխիայից», -ասում է Սարգսեանը:

Աղբիւր՝ «ԱրմենիաՆաւ»
www.armenianow.com

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԹԵՐԻ ՉԱԾՐՈՐԱԿ ՍԵՐԻԱԼՆԵՐԸ

Սիրանոյշ Գեւորգեան

Հայաստանում շարունակում են քննադատութիւններ հնչել հեռուստատեսային արտադրանքի, մասնաւորապէս՝ սերիալների հասցիին, սակայն դրանց բովանդակութիւնը, ըստ էութեան, չի փոխուում: Հեռուստաընկերութիւններին մեծ լսարան եւ գովազդային հսկայական շահոյթներ բերող սերիալների բովանդակութեանը վերջին տարիներին անդրադարձել են բազմաթիւ արեւստագէտներ, հոգեբաններ, կոնֆլիկտաբաններ, նոյնիսկ պատգամաւորներ՝ պահանջելով բարելաւել դրանց բովանդակութիւնը՝ հանրութեան, յատկապէս պատանիների եւ երիտասարդների հոգեբանութեանը չվնասելու համար: Ի պատասխան սերիալ արտադրողներն ասում են, որ իրենք արտացոլում են իրական կեանքը եւ բնաւ էլ նպատակ չունեն հերոսացնելու յանցագործներին, այլ փորձում են վեր հանել հասարակական կեանքի յոռի երեւոյթներն ու բարքերը: «Տելեմեդիակոնտրոլ» ընկերութեան ամենշաբաթեայ մոնիթորինգի համաձայն՝ Հայաստանում ամենաշատ դիտող հաղորդումների աղիւսակում գերակշռում են սերիալները՝ «Աննա», «Հրեշտակների դպրոցը», «Եզրագծից այն կողմ», «Դժար ապրուստ», «Անուրջներ», «Լիալուսին» եւ այլն: Ընդ որում, առաջին երկու սերիալները շաբաթներ շարունակ գլխաւորում են այդ աղիւսակը: Մէկ այլ հետազոտութեան համաձայն՝ սերիալ դիտում է Հայաստանի բնակչութեան գրեթէ կէսը: Երիտասարդ կոնֆլիկտաբանների ակումբը մի քանի ամիս առաջ մտահոգութիւն էր յայտնել, որ սերիալների հերոսների (որոնք կամ քրեական աշխարհի ներկայացուցիչներ են, կամ

շատ դաժան կեանք ունեցող մարդիկ) կեանքում հնարաւորինս շատ դժբախտութիւնների եւ տառապանքների տեսարանները հեռուստադիտողների մօտ կեանքի վերաբերեալ թիւր պատկերացում են ձեւաւորում: Կոնֆլիկտաբաններին անհանգստացնում է նաեւ այն, որ սերիալները լի են սեռական, ֆիզիկական եւ հոգեբանական բռնութեան տեսարաններով: «Նման սցենարները, հեռուստադիտողների մէջ ստեղծելով սերիալային անցանկալի ինքնութիւն, նրանց դրդում են ներկայացող վարքը պրոյեկտել իրական կեանքում: Այդ միջոցով հասարակութեան տեսական «մշակումը» մարդկանց մէջ ձեւաւորում է խեղած հոգեբանութիւն: Սերիալները բացասաբար են անդրադառնում յատկապէս անչափահասների վրայ, ովքեր տեսածն իբրեւ իրականութիւն ակնկալելու առումով աւելի խոցելի են: Անչափահասները սերիալների հերոսներին ընդունելով որպէս չափանիշ՝

«յաջողութեամբ» նմանակում են նրանց վարքը, խօսելաոճը եւ բառապաշարը, որոնք մեծապէս աղաւաղում են մայրենին», - ասում են կոնֆլիկտաբանները հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի ազգային յանձնաժողովին եւ սերիալներ արտադրող՝ «Հ1», «Արմենիա» եւ «Շանթ» հեռուստաընկերութիւններին: Ակումբի անդամ, կոնֆլիկտաբան Աստղիկ Խաչատրեանը «ԱրմենիաՆաուին» ասում է, որ այս ընթացքում ոչինչ չի փոխել: «Սերիալներ արտադրող հեռուստաընկերութիւններից ոչ մի արձագանք չենք ստացել, իրավիճակը որեւէ կերպ չի փոխել, դեռ մի բան էլ աւելացել են բռնութեան տեսարանները, քանի որ սերիալներն են աւելացել», - ասում է Խաչատրեանը:

Տեղեկատւական անվտանգութեան փորձագէտ Վահրամ Սիրաքեանը, ով «Ազրեսիւ սոցիալական դիրքորոշումների ձեւաւորումը լրատւամիջոցներում» վերնագրով հետազոտութիւն է հեղինակել, «ԱրմենիաՆաուին» ասում է, որ հեռուստատեսութիւնը՝ որպէս ոչ ֆորմալ կրթական ինստիտուտ, իր ազրեսիւ բովանդակութեան պատճառով դիսֆունկցիոնալ ազդեցութիւն է ունենում լսարանի վրայ: «Հայկական ապասոցիալական, ազրեսիւ ֆիլմերն ու հաղորդաշարերն առաւել ուժեղ են ազդում հայ լսարանի վրայ, քանի որ ազդեցութեան գործօնն ու թիրախը նոյն մշակոյթի, լեզուի, սոցիալական իրականութեան կրողն են», - ասում է փորձագէտը:

Աղբիւր՝ «ԱրմենիաՆաու»
www.armenianow.com

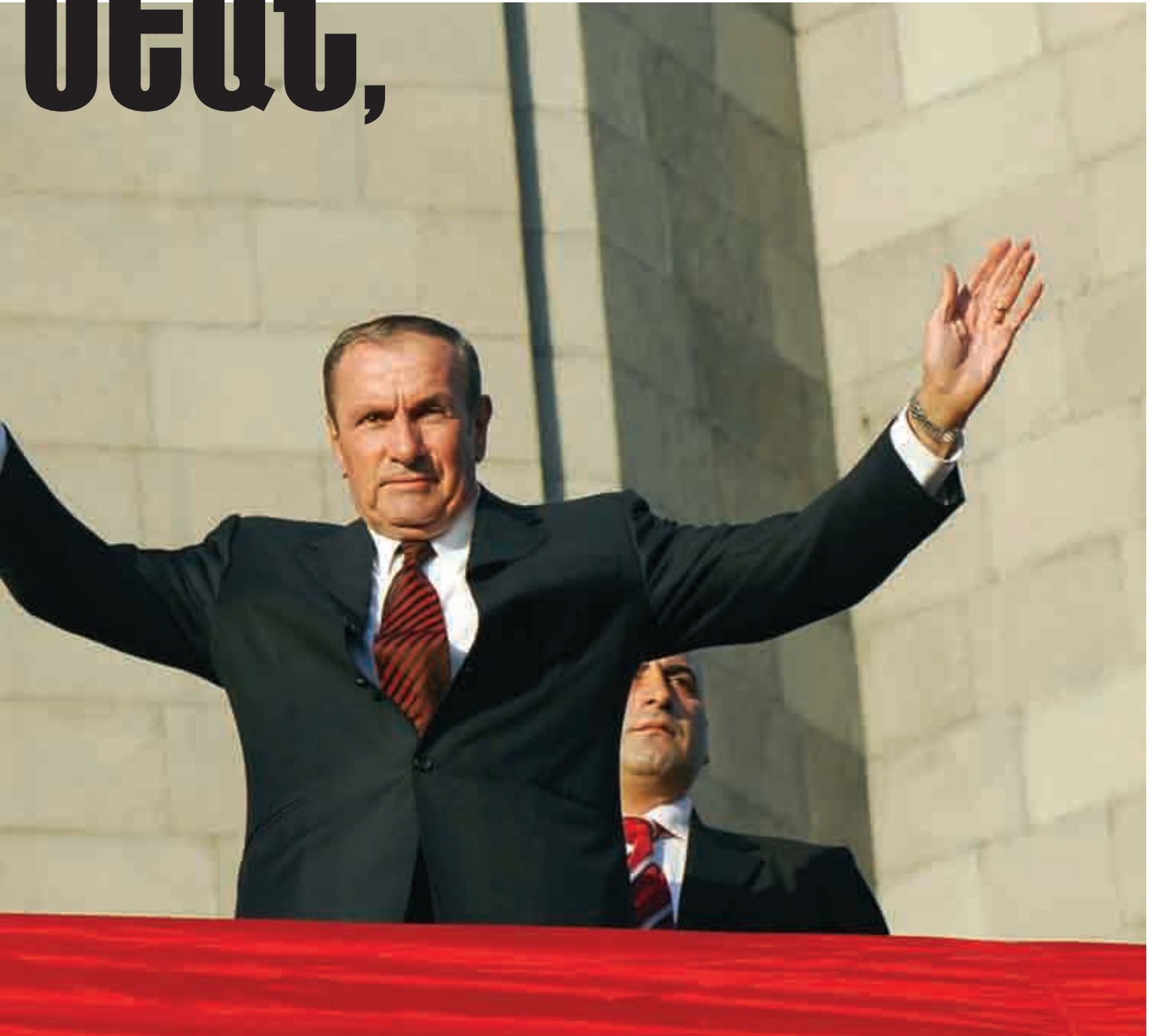
ԼԵԻՈՆ ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԹԷ՝ ԱՄԲՈՒՏԱՎԱՐ

Տեր-Պետրոսեանի անուան եւ մտածելակերպի հետ է կապուած Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրման եւ քաղաքականութեան պատմութիւնը: Կողմ թէ դէմ, ոչ ոք կարող է հերքել այս իրականութիւնը: Նա թէեւ եկել է գիտութեան ոլորտից, սակայն հմուտ քաղաքագետ է: Ահա նրա շեշտը *ռեալ փոլիթիք* -ի վրայ: Հէնց այստեղից է գալիս նաեւ նրա մօտեցումը Ղարաբաղի հակամարտութիւնը կարգաւորելու հարցին: Մերժել ամէն տեսակ զիջում նրա տեսակէտից անհիմաստ բան է իրական քաղաքականութեան ոլորտում եւ կարելի է մեծ վնասներ բերել ցանկացած ժողովրդի համար: Նա իր մտքերը շարադրում եւ բացատրում է պարզ եւ հանգամանօրէն: Բայց միաժամանակ, նրա մէջ նկատելի է հակադեմոկրատական հակումը, որը երեւի արդիւնքն է սովետական շրջանում նրա անհատականութեան ձեւաւորման իրականութեան: Նա երբեմն այնքան պարզ է խօսում ժողովրդի հետ, որ հակառակորդները կարողանում են ժողովրդին դրդել նրա դէմ, ինչպէս օրինակ իր հրաժարականին յանգող մամլոյ ասուլիսում: Բայց եւ կարողանում է հրապարակ հանել եւ հրապարակում պահել մեծ թուվ ժողովուրդ, հանգամանք, որ կարելի է բնութագրել որպէս ամբոխավարութիւն: Գաշնակցութեան գործունէութեան կասեցումը եւ երկրորդ շրջանում իր ընտրութեան դէմ բողոքներին ուժային խիստ վերաբերմունքը, նրա գործունէութեան մութ կէտերն են, որոնք մինչ օրս գործ են ածում նրա դէմ: Ստորեւ կարող էք կարդալ Տեր-Պետրոսեանի գործունէութեան համառօտ ժամանակագրութիւնը, նրա բացատրութիւնները Ղարաբաղի հարցի փուլային կարգաւորման մասին (որն արդէն պատմական կարեւորութիւն ունի եւ անձանօթ ընթերցողը, առանց բուն գրութիւնը կարդացած լինելու, յաճախ ընդունում է Ղարաբաղը ծախելու մեղադրանքը նրա դէմ), ինչպէս նաեւ նրա բռնապետականութեան դէմ գրած Վահան Իշխանեանի յօդուածը: Յուսով ենք, որ այսպիսով մեր ընթերցողին առիթ ընձեռնած կը լինենք իր անկախ դատողութիւնն ունենայ Հայաստանի քաղաքական ամենակարեւոր դէմքերից մէկի մասին:

Ռ.Ս.

ՄԵԱՆ,

Ո՛Վ Է ԼԵՒՈՆ ՏԵՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԸ Ժամանակագրություն

1945. Ծնել է Սիրիայի Յալեպ քաղաքում: 1946-ին ընտանիքի հետ տեղափոխել է Երևան:

1968. Աւարտել է Երևանի պետական համալսարանի արելեյագիտական բաժինը, արաբերեն լեզու եւ գրականութիւն մասնագիտու-

թեամբ:

1987. Լենինգրադի համալսարանից ստացել է բանասիրական գիտութիւնների դոկտորի գիտական աստիճան:

1972-78. Աշխատել է Մանուկ Աբեղեան անուան գրականութեան ինստիտուտում:

1978-85. Մատենադարանի գի-

տական քարտուղար: 1985-ից մատենադարանի աւագ գիտաշխատող:

Տիրապետում է ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ այլ արեւմտեան լեզուների: Բազմաթիւ գիտական յօդածների եւ գրքերի հեղինակ է:

1966. Ձերբակալել է եւ մէկ շա-

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան-Վազգէն Սարգսեան՝ բարդ յարաբերութիւններ

Երբ Լեւոն Տէր -Պետրոսեանը բանակը դուրս բերեց Երեւանում իր ընտրութեան դէմ բողոքող ցուցարարների դէմ, Վազգէն Սարգսեանը նրա պաշտպանութեան նախարարն էր: Սակայն քիչ անց, Վազգէնը արդէն Սերժ Սարգսեանի եւ Ռոբերտ Քոչարեանի հետ Լեւոնի դէմ ձեւաւորած կոալիցիայի (որոնք իրենց կոչում էին երկրապահ ուժեր), կարեւոր դէմքն էր: Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականից յետոյ, Վազգէնը Կարէն Դեմիրճեանի հետ միասին դուրս են գալիս Քոչարեանի դէմ: Երկուսն էլ սպանուում են 1999 թւականի ազգային ժողովի ահաբեկչութեան ընթացքում, որն այսօր Լեւոնը կոչում է ոճրագործութիւն եւ պահանջում է դրա լուրջ հետախուզութիւնը:

Սեպտեմբերի 26-ի (1997-ի-Յոյս) իմ մամլոյ ասուլիսը, աւելի ճիշտ՝ ասուլիսի Ղարաբաղին նւիրած հատուածը մամուլում եւ ընդդիմութեան կազմակերպած հաւաքներում բռուն կրքերի բորբոքման առիթ տւեց: Ինձ համար դա անակնկալ չէր, եւ ինչ-որ չափով ես նոյնիսկ աւելի խիստ հակազդեցութիւն էի սպասում:

Անակնկալը բանավէճի որակն էր, իսկ պարզ ասած՝ բանավէճի իսպառ բացակայութիւնը: Խոստովանում եմ, ես չհասայ իմ նպատակին, այն է՝ մամուլում եւ հրապարակային ժողովներում լուրջ բանավէճ ծաւալել հայ ժողովրդի առջեւ ծառայած ամենակնճռոտ խնդրի՝ Լեւոնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման հնարաւոր ուղիների շուրջ:

Ընդդիմութեան արձագանքը դուրս չէկաւ հայիոյանքի, վերագրումների, պիտակաւորումների ու խեղաթիւրումների շրջանակից:

բաթ կալանքի տակ պահւել Ապրիլի 24-ի ցոյցին ակտիւ մասնակցութեան համար:

1988. Եղել է Ղարաբաղի շարժման Զայաստանի կոմիտէի անդամ:

1988. Դեկտեմբերի 10-ին Ղարաբաղ կոմիտէի միւս անդամների հետ ձերբակալւել է եւ 6 ամիս բանտարկւել է

Մոսկւայում:

1989. Զայոց Զամազգային Շարժման (ԶԶՇ) հիմնադիր անդամ եւ նրա վարչութեան նախագահ:

1989. Օգոստոս. ընտրւել է Խորհրդային Զայաստանի գերագոյն խորհրդի պատգամաւոր: Յետոյ այդ խորհրդի նախագահ:

1991. Դեկտեմբերի 16-ին ընտրւել է անկախ Զայաստանի Զանրապետութեան առաջին նախագահ, ծայների 83 տոկոսով:

1994 Դեկտեմբեր 28. Տէր-Պետրոսեանը յայտարարում է «Դրօ» գաղտնի յանցագործ խմբի բացայայտումը

եւ խմբի կապը Դաշնակցութեան հետ: Խումբը, ըստ Տէր-Պետրոսեանի, նպատակ ունէր անկայունացնել երկիրը: Նա արգելում է Դաշնակցութեան գործունէութիւնը վեց ամսով: Ընդ-

հանուր կարծիքն այն է, որ դա մի պատուակ էր քաղաքական հակառակորդի աշ-

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան

Չարեց ոչ մի բանական առաջարկ, չներկայացւեց ոչ մի այլընտրանքային ծրագիր, չբերեց ոչ մի հիմնաւոր հակափաստարկ: Սրանից կարելի է անել երկու հետեւութիւն. կ'ան ընդդիմութիւնը չունի դարաբաղեան կարգաւորման որեւէ ծրագիր, կ'ան եթէ ունի, բայց թաքցնում է, այնքան էլ ազգանպաստ գործով չի զբաղւած. աւելի խիստ որակումից ես զերծ եմ մնում:

Ի՞նչ հասկացաւ ժողովուրդն ընդդիմութեան հանած աղմուկից. որ Արցախի համար մենք արիւն ենք թափել, որ գրաււած տարածքները վերադարձնելով վտանգւում է Արցախի գոյութիւնը, որ յանուն Արցախի հայ ժողովուրդը նորից պատրաստ է արիւն թափելու, որ մենք թքած ունենք համաշխարհային կարծիքի վրայ, որ մենք ծնկի կը բերենք եւ Ադրբեջանը, եւ միջազգային հանրութիւնը, որ մենք «ազգովի կը դառնանք ֆիդայի»:

Իսկ յետո՞յ: Ոչ ոք չփորձեց

պատասխանել հետեւեալ պարզ հարցերին.

- այս ամէնն անելուց յետոյ մենք կը հասնե՞նք մեր բաղձալի նպատակին, թէ՞ ոչ.

- երբ մենք թքենք աշխարհի երեսին, նա մեզ ինչո՞վ կը պատասխանի.

- թափելու է Կինոյի տանը հաւաքւած 500 հոգու, թէ՞ մեր ժողովրդի անմեղ արիւնը:

Առնւազն վերջին հարցին կարելի է միանշանակ պատասխան տալ. հինգհարիւրի գլխից մի մազ անգամ չի պակասի, անկախ այն բանից, թէ նրանք այսօր ինչպիսի գոհողութիւնների գնալու պատրաստականութիւն են յայտնում: Երբ Արցախը վտանգի մէջ էր, երբ հակառակորդն ընդհուպ մօտեցել էր Գանձասարին, նրանցից ոչ ոք չարձագանքեց Վազգէն Սարգսեանի կոչին ու չմիացաւ մահապարտների գնդին: Ուրիշի արեան գնով փառք որոնողներից ու հերոս ձեւացողներից մեր ժողովուրդը պէտք է, որ կուշտ լինի:

Ընդդիմութեան շփոթը, բացի քաղաքական նկատառումներից, գուցէեւ մասամբ բացատրւում է անտեղեակութեամբ, որ բնական

է, քանի որ Ղարաբաղում եւ Հայաստանում հակամարտութեան կարգաւորման գործընթացին փորձագիտական մակարդակով տիրապետում են ընդամենը վեց հոգի՝ Արկադի Ղուկասեանը, Ռոբերտ Քոչարեանը, Ալեքսանդր Արզումանեանը, Վարդան Օսկանեանը, Ժիրայր Լիպարիտեանը եւ ես:

Բանավեճի առարկան

Ինչէւէ, բանավեճ չստացւեց, բայց դա ոչ ինձ, ոչ էլ մեր հասարակութեանը չպէտք է հիասթափեցնի: Միեւնոյն է, ազգի ճակատագիրը տնօրինելու յաւակնող ցանկացած քաղաքական գործիչ կամ մտաւորական վաղ թէ ուշ ստիպւած է լինելու հրաժարել հայիոյախօսութիւնից (խօսքս հոգեկան հիւանդների մասին չէ) եւ ժողովրդի առջեւ հանդէս գալ կոնկրետ հաշւարկւած ծրագրով:

Չսպասելով դրան, ես այսօր էլ պատրաստ եմ լրջօրէն քննարկել Լեւոնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ցանկացած բանական առաջարկ, համաձայն եմ ցանկացած մակարդակի հրապարակային բանավեճի:

խատանքը կասեցնելու համար:

1996. Սեպտեմբերի 22-ին վերընտրւում է նախագահ, սակայն ընդդիմութիւնը ընտրութիւնները կեղծւած համարելով դիմում է բողոքի ցոյցերի: Սեպտեմբերի 25-ին ցուցարարները ներխուժում են Ազգային ժողովի շէնք: Ձերբակալւում ու ծեծի ու խոշտանգման են ենթարկւում մեծ թւով ընդդիմադիր գործիչներ: Բանակի ստորաբաժանումները եւ տանկերը հաստատւում են Երեւանի փողոցներում:

1998 Փետրւար. Հրաժարւում է

նախագահի պաշտօնից: Հրաժարականի պատճառը Տէր-Պետրոսեանի մօտեցումն է Ղարաբաղի հարցում փոխգիշտումների մասին: Նրա հակառակորդները՝ նրա ժամանակի վարչապետ եւ Ղարաբաղի նախկին նախագահ Ռոբերտ Քոչարեանը, նրա զինեալ ուժերի հրամանատար Վազգէն Սարգսեանը եւ Ներքին գործերի նախարար Սերժ Սարգսեանը, Տէր-Պետրոսեանի փուլային պլանը Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման համար հանրութեան ներկայցնում են իբ-

րեւ «Ղարաբաղը ծախելու» ծրագիր եւ նրան պարտադրում են հրաժարել:

1999. Հոկտեմբեր 27. Տէր-Պետրոսեանին հրաժարել պարտադրող կարեւորագոյն քաղաքական դէմքը՝ Վազգէն Սարգսեանը, զոհուում է Ազգային ժողով ներխուժած ահաբեկիչների միջոցով: Երկու շրջան նախագահ է ընտրւում Ռոբերտ Քոչարեանը: Այս տարիների ընթացքում քաղաքական ակտիւ կեանքին չի մասնակցում Տէր-Պետրոսեանը:

2005-7. Հրատարակւում է Տէր-Պետրոսեանի գրչին պատ-

Սակայն բանավեճը կարող է առարկայական լինել միայն նախապես կողմնորոշելով մի քանի ելակետային դրոյթների շուրջ, այն է.

- Լեռնային Ղարաբաղի հարցը պետք է լուծվի պատերազմի՞, թե՞ խաղաղ բանակցությունների միջոցով.

- հնարաւո՞ր է, արդե՞օք, յաւերժօրէն կան թէկուզ երկար ժամանակով պահպանել ստատուս քւօն եւ Ղարաբաղի խնդրի չկար-

գաւորած վիճակը.

- Ղարաբաղին եւ Հայաստանին ձեռնտու է հարցի կարգաւորա՞ծ, թե՞ չկարգաւորած վիճակը.

- հարցը պետք է լուծվի փոխզիջումով, թե՞ կողմերից մէկի պարտութեամբ, եւ այդ դէպքում ո՞վ է լինելու պարտուող կողմը:

Այս դրոյթների շուրջ եւ յստակ կերպով արտայայտել եմ բազմիցս եւ այսօր էլ պնդում եմ, որ՝

- պատերազմը պետք է բացառվի, ուստի եւ Ղարաբաղի հարցը

պետք է լուծվի միայն ու միայն խաղաղ բանակցությունների միջոցով.

- ստատուս քւօն երկար ժամանակով պահպանել հնարաւոր չէ, որովհետեւ դա թոյլ չեն տայ ո՛չ միջազգային հանրութիւնը, ո՛չ էլ Հայաստանի տնտեսական կարողութիւնները.

- Ղարաբաղին եւ Հայաստանին ձեռնտու չէ հարցի չկարգաւորած վիճակը, որովհետեւ դա զգալիօրէն խոչընդոտում է Հայաստանի, հետեւաբար նաեւ Ղարաբաղի տնտեսական զարգացմանը, բարդութիւններ ստեղծում միջազգային հանրութեան եւ մանաւանդ հարեւան երկրների հետ յարաբերութիւններում, որոնք կարող են ծակատագրական նշանակութիւն ունենալ.

- Ղարաբաղի հարցի լուծման միակ տարբերակը փոխզիջումն է, որը նշանակում է ոչ թէ մի կողմի յաղթանակ եւ միւսի պարտութիւն, այլ հակամարտութեան յազեցման վիճակում ձեռքբերած հնարաւոր համաձայնութիւն:

Թող չփորձեն ժողովրդին մոլորեցնել, ասելով, թէ փոխզիջումն

կանող «Խաչակիրները եւ Հայերը» պատմաքաղաքական աշխատութիւնը երկու հատորով:

2007. 26 Հոկտեմբեր. Նա յայտարարում է իր թեկնածութիւնը 2008 թականի նախագահական ընտրութիւններին: Խիստ քննադատում է նախագահ Քոչարեանին եւ Հանրապետական կուսակցութեան նախագահութեան թեկնածու Սերժ Սաեգսեանին, նրանց վարչակարգը անւանում է աւազակապետութիւն: Նա մեղադրում է իշխանութեանը 1999 թականի Հոկտեմբերի 27-ի ոճրագործութեան մէջ:

2008. Փետրւար 19. Նախագահական ընտրութիւններ. Պաշտօնական արդիւնքների համաձայն Տէր-Պետրոսեանը ձեռք է բերել քւէնտերի միայն 21.5 տոկոսը: Նրա համակիրներից տասնեակ հազար մարդ բողոքի ցոյցեր են կատարում Երեւանում:

2008. Մարտի 1-ը. Ոստիկանութիւնը գրոհում է Ազատութեան հրապարակում գիշերած ցուցարարների վրայ. սպանւում են ութ մարդ: Քոչարեանը արտակարգ վիճակ է յայտարարում: Բանակը հաստատում է Երեւանի փողոցներում:

2008-ից մինչեւ օրս. Ընդդիմադիր կուսակցութիւններն ու խմբակցութիւնները Հայ Ազգային Կոնգրես ՅԱԿ անւան տակ բողոքի ցոյցեր են կազմակերպում Սերժ Սարգսեանի իշխանութեան դէմ, որը նրանք համարում են անօրինական: Հիմնական պահանջները՝ Քաղբան-

այլընտրանք ունի. փոխզիջման այլընտրանքը պատերազմն է:

Փոխզիջման մերժումը եւ մաքսիմալիզմը (առաւելագոյնը եւ ոչ թէ հնարաւորը ձեռքբերելու ձգտումը) Ղարաբաղի իսպառ կործանման եւ Հայաստանի վիճակի վատթարացման ամենակարճ ճանապարհն է:

Խօսքը չի վերաբերում Ղարաբաղը տալուն կամ չտալուն: Խօսքը վերաբերում է Ղարաբաղը հայկական պահելուն. 3000 տարի այն բնակեցւած է եղել հայերով եւ 3000 տարի յետոյ էլ պէտք է բնակեցւած լինի հայերով:

Իմ ընտրած ուղին ապահովելու է այդ հեռանկարը եւ հնարաւորութիւններ պահպանելու հասնել մեր բաղձալի նպատակին: Արկածախնդիրների ուղին տանելու է դէպի անխուսափելի պարտութիւն: Մենք մի անգամ արդէն, «Ստամբուլը արեան ծով դարձնելով», կորցրել ենք Արեւմտահայաստանը, իսկ մի այլ անգամ՝ պահանջելով Սեւրի դաշնագրով գծւած տարածքները, կորցրել ենք Արեւելահայաստանի կէտը:

Փոխզիջման եւթիւնից բացի կարելու է նաեւ փոխզիջման պահը: Ակնյայտ է, որ փոխզիջման դէպքում հասանելի առաւելագոյնը ձեռքբերելու հնարաւորութիւն ունի ուժեղ կողմը: Հայաստանն ու Ղարաբաղն այսօր ուժեղ են քան երբեւէ, բայց հակամարտութեան չկարգաւորման դէպքում մէկ երկու տարի յետոյ անհամեմատ թուլանալու են: Այն, ինչ մերժում ենք այսօր, ապագայում խնդրելու, բայց չենք ստանալու, ինչպէս բազմիցս եղել է մեր պատմութեան մէջ:

Պէտք է իրատես լինել եւ հասկանալ, որ միջազգային հանրութիւնը երկար չի հանդուրժելու Լեւոնային Ղարաբաղի շուրջ ստեղծւած իրադրութիւնը, քանի որ այն սպառնում է տարածաշրջանային համագործակցութեանն ու անվտանգութեանը, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի նախային շահերին: Վաղ թէ ուշ կողմերին պարտադրելու է կարգաւորման մի փոխզիջումային ծրագիր, որը լինելու է ոչ թէ հարցի իրաւական, այլ քաղաքական լուծում, թէեւ աշխարհի ուժեղները դա հրամց-

նելու են որպէս միջազգային իրաւունքի օրինակելի դրսեւորում: Ոչ Ադրբեջանը, ոչ էլ Ղարաբաղն ու Հայաստանը փոխզիջումից խուսափել չեն կարողանալու, ինչպէս չկարողացան խուսափել բոսնիական եւ արաբախսրայէլեան հակամարտութեան կողմերը:

Փոխզիջումը, սակայն, միայն պարտադրանք չպէտք է դիտել. ընդհակառակը, հակամարտող կողմերն իրենք դեռ պէտք է հսկայական ջանքեր գործադրեն նրա շուտափոյթ կայացման համար, որովհետեւ այլընտրանքն, ինչպէս ասեց, պատերազմն է ու ժողովուրդների նորանոր տառապանքները:

Փոխզիջումն ընտրութիւն չէ լաւի ու վատի միջեւ, այլ վատի ու վատթարի միջեւ, այսինքն՝ փոխզիջումն ընդամէնը վատթարից խուսափելու միջոց է, որից հակամարտող կողմերը հարկադրաբար օգտուում են, երբ հասել են վատթարի գիտակցմանը եւ ի վիճակի են դրսեւորել քաղաքական կամք ու անհրաժեշտ խիզախութիւն:

Փոխզիջման դիմելիս կողմերը

տարկեալների ազատ արձակումը, Մարտի մէկի դէպքի սպանութիւնների հետախուզում, հանրահաւաքների եւ խօսքի ազատութիւն:

2009. Նոյեմբերին, Տէր-Պետրոսեանը քննադատում է հայթորքական պրոտոկոլների որոշ կէտեր, կարեւորագոյնը պատմաբանների յանձնախմբի մասին կէտը, բայց նաեւ քննադատում է դրա հակառակորդներին, որոնք, ըստ նրա, պրոտոկոլները քննարկում էին ոչ թէ ռէալ քաղաքականութեան գետնի վրայ, այլ գաղափարախօսութեան եւ հայ դատի հողի վրայ:

2011 Ապրիլ 11 եւ 28. Ընդդիմու-

թեան հանրահաւաքներում Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը յայտարարում է, որ ՀԱԿ-ը պատրաստ է երկխօսութիւն սկսել իշխանութիւնների հետ: Նա դնում է երեք նախապայմաններ, որոնց մասնակի կատարմամբ, սկսում են հանդիպումներ

ՀԱԿ-ի եւ իշխանութիւնների ներկայացուցիչների միջեւ: Սակայն իսկական երկխօսութիւնը չի սկսում:

2011. 28 Հոկտեմբեր. Տէր Պետրոսեանը յայտարարում է, որ ՀԱԿ-ը եթէ յաջողի իշխանութիւններին պարտադրել կայացնել արտահերթ ընտրութիւններ, կը մասնակցի գալիք ընտրութիւններին եւ կը փորձի ապահովել ծանրակշիռ ներկայութիւն, որպէսզի կարողանայ բարձրացնել նախագահ Սերժ Սարգսեանի իմփիչմենտի հարցը:

ԵՐԲ ԼԵՒՈՆԸ ԲԱՆԱԿԸ ԲԵՐԵՅՑ ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՅՆԵՐԸ

1996, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 28՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՍՈՌԱՅԻԱԾ ՕՐԸ

Վահան Իշխանեան

սովորաբար առաջնորդուում են մի քանի նկատառումներով, այն է. ազատել իրենց բնականոն կենսագործունեությունն ու զարգացումն արգելակող եւ լուրջ վտանգներով յղի հակամարտութիւնից. սառնեցնել խնդիրը, հետաձգել այն՝ ժամանակ շահելու, ուժեր կուտակելու եւ ակելի բարենպաստ հանգամանքներում յօգուտ իրենց լուծելու նպատակով. խուսափել անկանխատեսելի բարդութիւններից՝ յոյս փայփայելով, որ հետագայում ժողովուրդների յարաբերութիւններում նոր մտածողութեան արմատաւորման եւ արժէքների վերագնահատման հետեւանքով խնդիրը կարող է կորցնել իր սրութիւնը, եւ սահմաններն, օրինակ, չունենան այն մշանակութիւնը, որ ունեն ներկայումս: Այդ մտածողութիւնն ու արժէքների վերագնահատումն այսօր տիրապետող են Եւրոպայում, վաղը կարող են տիրապետող դառնալ նաեւ Մերձաւոր Արեւելքում, որի մասնաւոր վկայութիւնն է, թերեւս, արաբախորայէլեան խաղաղութեան գործընթացը:

Փոխզիջումն ինչ-որ չափով բաւարարելու է հակամարտութեան բոլոր կողմերին, բայց միաժամանակ ամբողջովին չի գոհացնելու ոչ մէկին: Նախագահ Ալիեւը դա ներկայացնելու է որպէս Ադրբեջանի յաղթանակը, ես փորձելու եմ ներկայացնել որպէս Հայաստանի յաղթանակը: Ադրբեջանական ընդդիմութիւնը համարելու է, որ Ալիեւը դաւաճանեց ու ծախեց Ղարաբաղը: Հայաստանի ընդդիմութիւնը համարելու է, որ ես դաւաճանեցի ու ծախեցի Ղարաբաղը:

Սոյնմբեր 1997

Ուրեմն, կրկնեմ էն ինչ յայտնի է, բայց խլացուում է նոր ընդդիմութեան քարոզչամեքենաներով. 96 թիւ, նախագահական ընտրութիւններում յաղթում է Վազգէն Մանուկեանը, սակայն արդիւնքները կեղծում են իշխանութիւնները ու հռչակում, թէ վերընտրել է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

Ժողովրդական ընդվզումը հինգ օր շարունակուում էր, ընդդիմութեան պահանջը մէկն էր՝ բացել քւէաթերթիկների մի քանի պարկ ու վերահաշւարկել: Ի՞նչ էին արել, ընտրութիւնների աւարտից յետոյ, երբ ընտրական տեղամասերի արձանագրութիւններով պարզել էր, որ Լեւոնը չի անցել, նոր արձանագրութիւններ էին գրել ու կեղծել տւեալները: Ընտրութիւնների կեղծիքները բնորոշող «նկարչութիւն» բառը 96 թիւն մտաւ շրաջանառութեան մէջ, որը 2008-ին սկսեցին օգտագործել նրանք, ովքեր առաջին նկարչիստներն էին եղել:

Իշխանութիւնը մերժում էր վերահաշւարկը: Տոյցերը ի վերջոյ յանգեցրին Ազգային ժողովի վրայ գրոհին. Սեպտեմբերի 25-ին ցուցարարները կոտրեցին ԱԺ-ի ճաղերը ու ներխուժեցին շէնք: Ինչո՞ւ հէնց Ազգային ժողով, որովհետեւ այնտեղ էր Կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը: Ես էլ նրանց հետ մտայ ու գնացի ուղիղ կենտրոնական ընտրական յանձնաժողով: Ինձ ներս թողեցին գրասենեակ, ու տեսայ յանձնաժողովի նախագահ Խաչիկ Բեգիրջեանի շփոթած ու երկիւղած դէմքը: Յետոյ, ես պատկերացնում էի, թէ կը գայ էն օրը, երբ Բեգիրջեանը կը պատմի, թէ ինչպէս

ուժային նախարարները՝ Վանօն ու Վազգէնը ստիպել են իրեն կեղծել ընտրութիւնների արդիւնքները: Էդ օրը չեկաւ, փոխարէնը նա ում համար կեղծել էր ընտրութիւնները, բերդում նստելու տեղ կրկին մտաւ քաղաքականութիւն սրբի կերպարով՝ մեղադրելով իշխանութիւններին բոլոր այն բաներում ինչ իր իշխանութիւնն էր արել՝ ընտրութիւններ կեղծելու, սպանութիւնների, կոռուպցիայի մէջ, եկաւ երկրպագուների բանակով, ովքեր նրան կնքեցին ՀՀ «հիմնադիր» նախագահ տիտղոսով:

95 թէ՞ 96 թիւն էր Հայաստանի ժողովրդավարութեան թաղումը: 95-ին եղան ընտրութիւններում առաջին բացայայտ կեղծիքները ու պարտադրեց միապետական սահմանադրութիւնը: Իսկ 96-ին երկրորդ անգամ կեղծեցին ընտրութիւնները, բայց առաջին անգամ անկախ Հայաստանի իշխանութիւնները անկախ Հայաստանի քաղաքացիների ընտրութիւնը տրորեցին զօրքով. Սեպտեմբերի 26-ը խորհրդանշում է հէնց ազատ ընտրութեան տապալումը:

Ի՞նչ կը լինէր, եթէ 96թ. ժողովրդավարութիւնը յաղթէր, ընտրութիւնների միջոցով իշխանութեան զար ընդդիմութիւնը:

«Եթէ ես եւ միւսները ժամանակին սկզբունքայնութիւն ու համարձակութիւն ցուցաբերած լինէինք ու կարողանայինք «հիմնադիր» նախագահին ու նրա յետնասեներակում երկրորդ փուլ լինել-չլինելու հարց որոշող «հզօրներին» ասել պարզ մի միտք՝ «պարտուել ենք՝ գործենք ըստ օրէնքի», ապա հաստատ այլ

Հայաստանում էինք այսօր ապրելու», - ասում է 96-ի իշխանութան ներկայացուցիչ, Ազգային ժողովի փոխնախագահ Կարապետ Ռուբինեանը «Մեղաւորը մենք ենք» տեքստում:

Այնուամենայնիւ 96 թիւը մի բան տւեց, 96-ի շնորհիւ էր որ երկիրը ազատւեց LSՊ-ից: Պարզ դարձաւ, որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը ոչ լեգիտիմ է՝ զրկւած որեւէ աջակցութիւնից, որն էլ հնարաւորութիւն տւեց 98թ. հեռացնել նրան: Եթէ չունես ընտրող, եթէ նախագահը ընտրողների ծայներով չի ընտրւում, ուժայիններն են նրան պահում, ուրեմն ուժայիններն էլ կարող են հանել:

96-ի այդ նշանակութիւնը ես չէի նկատի, եթէ կրկին Տէր-Պետրոսեանը չդնէր իր թեկնածութիւնը ու չստիպէր համեմատել ներկայ ու նախկին իշխանութիւնները, ներկայ ու նախկին նախագահներին, որտեղ ներկաները դառնում են նախընտրելի: Հենց միայն բանտարկեալների նկատմամբ վերաբերմունքը, 2008-ին ձերբակալւած քաղբանտարկեալներից միայն մի քանիսին էին ծեծել, ստւար մասը ոչ մի հարւած չէր ստացել: Դէ թող լրագրողները հարցնեն՝ Ալեքսանդր Արզումանեանին, Կարապետ Ռուբինեանին, Շանթ Յարութիւնեանին կամ Սուրէն Սիրունեանին ձեզ մատով կպե՞լ են ու նաեւ վերականգնեն, գրեն թէ նա ով էսօր ընդդիմութիւն է, ինչպէս է վարւել 96 թիւն պատգամաւորների հետ: Չեն անի:

Մի անգամ առիթ ունեցայ մուտք գործել Վարդաշէնի քրէակատարողական հիմնարկ հանդիպեցի Սարգիս Հացպանեանի հետ: Նրա խցի դուռը փակ էր, խցից դուրս բերեցին, հանդիպման սենեակում սուրճ խմեցինք ու երկար գրուցեցինք: Բայց միւս քաղբանտարկեալների դռները բաց էին, նրանցից մէկը հանգիստ պտտւում էր շէնքում, ու հըլը վերակացուի վրայ էլ գոռում՝ հըլը

արի ստէ արա, ու համազգեստաւոր վերակացուն խեղճ-խեղճ ենթարկւում էր: Ոսկերչեանին մի հատ հրել էին համաշխարհային աղմուկ բարձրացրին, իրաւապաշտպանները անմիջապէս լցեցին նրա կամեր՝ ո՞վ ա խփել, ո՞նց ա խփել: Իսկ 96-ին լուր չունէիր թէ ինչ է կատարւում ոստիկանութեան, բերդի պատերի ներսում, փաստաբանն ո՞ւմ շունն էր, որ թողնէին հանդիպել կալանաւորի հետ ուր մնաց ես կամ որեւէ լրագրող մտնէր ու սրճէր քաղբանտարկեալի հետ: Միայն ազատելուց յետոյ դժգոյն դէմքով կալանածները պատմում էին, թէ ոնց են իրենց ջարդել:

Սա՞ է կեանքը՝ պայքարում ես մի իշխանութեան դէմ, գրում ես, բացայայտում ես իշխանութեան ապօրինութիւնները, մարդու իրաւունքների խախտումները, ընտրութիւնների կեղծիքները, կոռուպցիան, մէկ էլ ընդդիմութիւն է դառնում նա՝ «հիմնադիրը», ով հիմքն է դրել բռնութեան, կոռուպցիայի, պետական տեռորի, քաղաքական սպանութիւնների ու թաղել ժողովրդավարութիւնը, ում համեմատ ներկաները փառք են, թողնում են շնչես, գործես, հկ բացես ու գիրք տպես իրենց դէմ (LSՊ-ի իշխանութեան ժամանակ անհնար էր առանց ԿԳԲ-ի դաբրո-

յի հասարակական կազմակերպութիւն բացելը, այդ մասին տես «Առանց ընտրութեան» էսսէում), ու քո արած ամբողջ աշխատանքը սկսում է ծառայել «հիմնադիրին» իշխանութեան բերելուն: Չգիտեմ, գուցէ սա հայկական կեանքն է, կարծես միայն Հայաստանում հնարաւոր եղաւ իր դարն ապրած դիակի վերակենդանացումը:

Աւելին, Տէր-Պետրոսեանը գալիս էր վրէժով, մասսաների աջակցութիւնից շատ աւելի անհանդուրժող դարձած ու նրա քսենոֆոբիական հռետորութիւնը «խոստանում» էր շատ աւելի դաժան հաշլեյարդար իրեն չընդունողների նկատմամբ:

Սա մի ընդդիմութիւն է, որ իշխանութիւն ունեցաւ հասարակութեան, մտաւորականների, ակտիւիստների կամքի վրայ, ծախւած ու դաւաճան որակելու տեռորով ճորտացրեց հասարակութեան ակտիւ շերտի զգալի մասը ու նաեւ իշխանութեան մէջ գտնւող բազմաթիւ պաշտօնեանների (մի ծանօթ լրագրող պատմում էր, որ պաշտօնեանները Լեւոնի դէմ յաճախ են խօսում, բայց հենց միացնում ես դիկտաֆոնը վախտում են խօսել՝ շառից հեռու): Այլ կերպ ասած Լեւոնը այս անգամ էլ որպէս ընդդիմութիւն խլեց մարդ-

ՀՅՊ-ԼՏՊ ՎԵՐՉԻՆ ՀԱԿԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ «ԴՐՈՅԻ ԳՈՐԾԻ» ԵՒ «Յ1-Ի ԳՈՐԾԻ» ՀՈՒՐՉ

կանցից ազատ կամք արտայայտելու կարողութիւնը:

ՀՀ-ական իշխանութեան մասին ճշմարտութիւնը ասելը դարձաւ վտանգաւոր բան, եթէ յիշում ես անցածը ուրեմն իշխանութեան կամակատարն ես: Նրա իշխանութիւնից միայն մի բան էր մնացել՝ յիշողութիւնը, այն էլ ուզում էին խլել մեզմից: Ովքեր չէին ուզում զիջել, չէին ուզում յանձնել իրենց յիշողութիւնը, որակում էին դաւաճան ու տակամբ:

2008-ի շարժումը ժողովրդավարութեան պարողիան էր եւ ծաղրը, ՀՀ-ի եւ Լեւոնի ժողովրդավարութիւնից, աւազակապետութիւնից, սպանութիւնից ու կոռուպցիայից խօսելը նոյնն է, թէ նացիստները հրեասիրութիւնից խօսեն, որսորդները կենդանիների պաշտպանութիւնից, մարդասպանները քարոզեն՝ մի սպանիր, գողերը՝ մի գողանայ:

2008-ի Մարտի մէկին երրորդ անգամ զօրք մտցւեց քաղաք: Պարզ է, իշխանութիւնը իր խնդիրն էր լուծում՝ նա ժառանգել էր իր ընդդիմախօսից ընտրութիւններ կեղծելն ու իշխանութիւնը ամէն զնով պահելը: Եթէ մէկ, երկու անգամ ընտրութիւնը կեղծելը թոյլատրելի է, ապա ինչո՞ւ երրորդ, չորրորդ անգամները պէտք է անթոյլատրելի լինի: Բայց իշխանութեան շահերը էս անգամ համընկան նաեւ իշխանութիւն չունեցող մի ստւար հատւածի շահերին ու զօրքը ականայ պաշտպանը դարձաւ էն հազարաւոր քաղաքացիների, ովքեր լուռ տագնապով հետեւում էին, որ յանկարծ նախկինները կրկին ներկայ չդառնան:

Եսպէս ժողովրդավարութիւնը վիրաւորում է՝ յայտնել է նրանց բերաններում, ովքեր իրեն բռնաբարել են ու թաղել, ամօթից նահանջում է, թաքնում, սպասում, որ անցնեն տագնապալի օրերը ու կրկին կարողանայ յայտնել: Ու նրա հետ էլ թաքնել է Սեպտեմբերի 26-ը: Ահա, թէ ինչու են մոռացել նրան:

Հոկտեմբերի 3, Ազատութեան հրապարակ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան՝

«... Այդ գործերով բացայայտել է ահաբեկչական խումբ եւ հետագայում պարզել, որ վերջինիս անդամները դաշնակցականներ են. «Եթէ նրանք քաղաքանտարկեալ էին, ապա այսօր էլ են քաղաքանտարկեալ, այդ դէպքում, ինչո՞ւ Դաշնակցութիւնը չազատեց նրանց, անգամ իր իշխանութեան օրօք, եթէ նրանք անարդար էին դատուել»: Տէր-Պետրոսեանը նաեւ յիշեցրեց, որ «Դրոյի գործը» բացայայտել է Դաւիթ Շահնազարեանը, իսկ «Յ1-ի գործը» բացայայտել է ամբողջ քննութիւնը վարել է ներքին գործերի նախարար, այսօր ՀՀ նախագահի պաշտօնը զբաղեցնող Սերժիկ Սարգսեանը:

Նշենք, որ մինչ օրս այդ գործերով կան կալանաւորւածներ, մասնաւորապէս՝ երկուսը «Դրոյի», մէկը՝ «Յ1-ի գործով»:

Հոկտեմբերի 4, Վահան Յովհաննիսեան, 7or.am -ի հետ հարցազրոյցում

«Բանն այն է, որ ճարպկօրէն նենգափոխուում է իրականութիւնը հետեւեալ կերպ: Շատերը մոռացել են, որ «Դրոյի գործը» եւ «Յ1-ի գործը» բոլորովին տարբեր բաներ են: «Դրոյի գործով», ըստ ամենայնի, ապացոյցները բաւարար էին ասելու, որ կային ձեռքաւարտ մարդիկ, ովքեր քրեական յանցագործութիւն են կատարել: Սակայն նրանց կուսակցական պատկանելութիւնը բացարձակապէս իրաւունք չէր տալիս ղեկավարութեանը ձեռքաւարտել եւ քաղաքական կուսակցութիւնը յայտարարել օրէնքից դուրս: Այ, սա՛ արդէն քաղաքական հետապնդում է: Թող ձեւեր չթափեն: Իսկ «Յ1-ի գործը» «Դրոյի գործի» հետ որեւէ առնչութիւն չունի: «Յ1-ի գործով» նստել են նա: Մենք մեղադրել ենք իշխանութեան դէմ պայքարի համար: Իշխանութիւնն ասում էր, որ մենք այդ պայքարի մէջ անցել ենք որոշակի սահման եւ պատրաստուել ենք իշխանութիւնը տապալել հակասահմանադրական ձեւով, այսինքն՝ զէնքի ուժով: Որ նրանք դա չեն կարողացել ապացուցել, դա փաստ է: Որովհետեւ եթէ կարողանային ապացուցել, մենք կը ստանայինք ոչ թէ չորս տարի կոչերի համար, այլ կը ստանայինք շատ աւելի ծանր դատաւճիռներ: Սիւննոյն ժամանակ ասեմ, որ այդ պայքարի մէջ մենք, իհարկէ, պատրաստ էինք կիրառել ցանկացած մեթոդ, որովհետեւ արդէն ոստիկանութիւնը կրակել էր ժողովրդի վրայ, կրակել էր խաղաղ ցուցարարների վրայ: Եւ երբ իրենք Մարտի 1-ից են խօսում, թող յիշեն, թէ ինչ էին անում իրենք 1994-95թթ. ցուցարարների նկատմամբ, երբ առաջին անգամ Օպերայի հրապարակում ոստիկանները կրակեցին ժողովրդի վրայ»:

Վահան Յովհաննիսեանը (ձախից առաջինը) «Յ1-ի գործով» դատարանում

ՉԱՅՆԱՊԱՏՆԵՆ

Ինգեբորգ Բախման

Աղմկափռածք, լայն ու բարձրածայն
 որ քարշ է գալիս յետեւիցդ,
 աւելի է աղմկում, ամէն ինչ
 աղմկում է եւ բարձր է աղմկում
 եւ դողում են
 տներդ բոլոր,
 ամէն մի ոտնաչափը
 գլխումդ
 ամբողջ ունեցւածքներիդ
 մտածումներիդ, մտածումներդ
 սա անակնկալի է բերում
 այնպիսի մի արագութեամբ
 որը երբեք քոնը չի եղել,
 այս ցնորքը, այն չէ
 այլեւս, այլեւս ոչինչ չէ, եւ
 այլեւս հեռու է
 մինչեւ մեծ տրաքոցի հետ
 որի տակ դու կքում ես
 քեզ վրայ, վերը, դու, որ
 ճեղքում ես ձայնապատնէշը
 դէպի վեր:
 Դու կծկում ես, դու արդէն իսկ
 վերելում ես եւ ճամբորդութեան ես դուրս գալիս
 կայծկլտացող բեկորներով ու ակտոդոդերով
 քանդուած կապերով եւ
 մի այնպիսի խենթ զօրութեամբ, որը
 կոտրելու համար երկինքը միշտ էլ փափուկ է
 եւ երկիրը շատ կարծր:

Գերմանացի անւանի բանաստեղծ Ինգեբորգ Բախմանի անտիպ բանաստեղծութիւնների շարքից Suhrkamp Verlag-ի Frankfurt a. M. 1998-ին լոյս ընծայած հինգ բանաստեղծութիւններն էլ գրւած են բանաստեղծուհու՝ 1964 թւականին Պրագա կատարած այցելութեան, ու նաեւ 1963-65 թւականներին Բեռլինում

բնակելու անմիջական ազդեցութեան ներքոյ: Հայնց Հեօլերը այսպէս է բնութագրում նրանց: «Բանաստեղծութիւններ, որոնց մէջ եՍ-ը իրեն բարձրացւած է գտնում, հասարակական խաղաղ պայմանների մէջ, կամ իրեն վերագտնում, քաղաքների պատմական լանդշաֆտների յիշողութիւնների տարածքների կենսակի

անցեալում»: Հեօլերի բացատրութիւնները ուղղւած են մեծ մասամբ այն տարածւած կարծիքի դէմ, ըստ որոնց բանաստեղծուհին իր վերջին ստեղծագործութիւններում կտրականօրէն երես է թեքել լիրիկայից:

*Ինտերնետային մասնաւոր կայքից
 Թարգմանեց՝ Խաչիկ Խաչեր*

ԵՐԲ ԱԳՌԱԿՆ Է ԽԱԽՏՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԸ

Կոլիա Տեր Յովհաննիսեան

-Չեր գօտին հանէք,- քաղաքավարի, բայց չոր տոնով ասաց համազգեստաւոր կին պաշտօնեան:

-Գուցէ՞ կօշիկներս էլ հանեն,- գօտին բացելով ատամների արանքից նետեց ընկերս ու արժանացաւ պաշտօնեայի սաստող հայեացքին:

Բացի հանքային ջրի փոքր շշից, որը վերցրել էինք դեղահաբեր ընդունելու համար, ուրիշ «վտանգաւոր» կամ արգելած բան չունէինք: Պաշտօնեան գլխի շարժումով ցոյց տալով քիչ հեռու դուրս տակառածել մի աման՝ ասաց.

- Շիշը նետեք դրա մէջ կամ խմեք այստեղ:

-Ջուր է,- ընդդիմացաւ ընկերս,- գիտեք, էլի, տարեց մարդիկ ենք, հազար ու մի դեղ ենք գործածում:

-Բոլոր հեղուկներն էլ արգելւած են,- ասաց պաշտօնեան,- ջուր կարող էք ձեռք բերել տրանզիտ սրահի սրճարանից:

-Էս ինչ օրի հասանք,- փնփնթափ քաղցր ընկերս,- մի ագռաւի չափ էլ չկանք...

-Իզուր ես գայրանում,- ասացի կապելով գօտիս՝ զննման կէտը բարեյաջող անցնելուց յետոյ ու կարգաւորելով անձնական իրերս ձեռքիս պայուսակիս մէջ,- այս բոլորը արւում է մեր իսկ ապահովութեան համար:

-Չուզեցինք այդ գրողի տարած ապահովութիւնը, համը հանել են,- ընկերս չէր հանդարտ-

ւում,- իսկ ինչի՞ց են վախենում:

-Դէ, առեւանգիչներից, տեռորիստներից, միթէ պարզ չի՞:

-Իսկ ովքե՞ր են առեւանգիչները, տեռորիստները:

-Ի՞նչ ես ուզում ասել դրանով:

-Ուզում եմ ասել, որ նրանք էլ մարդ են, մարդ, մարդ, հասկանում ես, իմ, քո, այս պաշտօնեայի նման՝ մարդ. մարդը մարդուց է վախենում: Մի մայի՞ր, է՛, էս բոլոր արդիական սարքաւորումները, արգելքները, ստեղծել են եւ անընդհատ կատարելագործում են միայն մարդու վախից: Սկի մտածել ես քանի՞, քանի՞ համազգեստաւոր պաշտօնեաներ ինչպիսի եռանդով ու կարեւոր գործ անելու մոլուցքով ժամանակ են վատնում այս ապուշ աշխատանքի վրայ... Չէ՞ որ նրանք կարող էին աշխատել օրինակ արտադրութեան ոլորտում:

-Գուցէ զէնքի արտադրութեան մէջ, -հեզմեցի ես...

Ընկերս բան չասաց ու արհամարհական թափ տուեց ձեռքը:

Տրանզիտ սրահի շքեղ խանութների որակեալ ապրանքները շեղեցին մեր ուշադրութիւնը՝ մոռացնել տալով ապարդիւն երկխօսութիւնը: Խմիչքների բաժնում համեմատաբար ցածր գները կանչող-հրաւիրող էին:

-Ի՞նչ կասես, մի կոնեակ չգնե՞նք,- թաքնւած սարկազմով ասաց նա ու քնծիծաղեց: - Ահա եւս մարդկային մի այլ կատակերգութիւն, էստեղ խմիչքը դուրս է

վաճառքի՝ խմիր ինչքան սիրտդ է ուզում, իսկ էնտեղ՝ հարեւան երկրում դա արգելւած է: Չե՞ս տեսնում, թէ ոնց է մեր կեանքն անցնում բազմաթիւ արգելքների մէջ:

-Ինչո՞ւ արգելքներ եւ ոչ օրէնքներ:

-Թող լինի օրէնք, ի՞նչ տարբերութիւն, օրէնքն էլ արգելք է, տաբու. գոնէ օրէնքները ամենուրեք միանման լինէին, ինչպէս կարմիր լոյսը աշխարհի բոլոր խաչմերուկներում. չէ՞ որ այդ օրէնքները ստեղծուում են մարդու կողմից՝ մարդու համար: Իսկ մարդիկ ամէն տեղ էլ մարդ են, գոյները, լեզուները եւ...աստուածներն են տարբեր: Գիտե՞ս, մեր օրերի մարդը պարուրւած է գրւած ու չգրւած բազմաթիւ օրէնքների աներեւոյթ թելերով, խճճւած դրանց մէջ, ինչպէս ճանճը սարդի ոստայնում, բայց ինքը դա չի նկատում, նոյնիսկ չի զգում, կուրօրէն համակերպւում է եւ դրանց առկայութիւնն ընկալում է ենթագիտակցօրէն, որովհետեւ այդ թելերը սկսում են փաթաթել նրա շուրջը աստիճանաբար, ծնւած օրւանից՝ բարուրի հետ, դառնում են նրա էութեան անքակտելի մասը, կաշկանդում նրա շարժումները՝ մարդուն վերածելով խամաճիկի... Չէ, իսկապէս մարդը մի ագռաւի չափ էլ չկայ,- կրկնեց իր քիչ առաջ ասած խօսքը...

Ընկերոջս ըմբոստ բնոյթը ծանօթ էր ինձ: Գիտէի, որ պատանի տարիքում, Հայաստան գնալու է

մուրազը սրտում, փորձել էր լողալով անցնել Արաքս գետը: Դա յաջողել էր, բայց Արաքսի այն ափին, ռուս սահմանապահները որսացել էին նրան, հարցաքննել ու մի քանի ամիս կալանքի տակ պահելուց յետոյ յանձնել Շահի Սաւաքիմ*: Այստեղ էլ նստել էր մի երկու տարի, բայց բանտից դուրս գալուց յետոյ բնաւ չէր փոխել: Երբ դեռ Խորհրդային Միութիւնը չէր փլուզւել, յաճախ ասում էր. «Ինձ չհաւատացին, վատ ժամանակներ էին, կարծում էին լրտես եմ. սիրտս վկայում է, որ էս անգամ Արաքսն անցնեմ, թոյլ կը տան էնտեղ մնալ»: Այնուամենայնիւ, չդիմացայ ու հարցրեցի քիչ նեղսրտւած.

-Իսկ ազնաւն էստեղ ի՞նչ գործ ունի, ինչի՞ ես անդադար մարդուն համենատուն ազնաւի հետ:

Տխրութեան մի սոււեր անցաւ նրա դէմքի վրայից, բան չասաց, բայց երբ տեղաւորւել էինք սրահի յարմարաւետ աթոռների վրայ ու սպասում մեր ուշացած թռիչքին՝ պատմեց հետեւեալը:

- Գիտե՞ս, երբ լողալով անցայ Արաքսը եւ յայտնեցի այն կողմում, ասես գետնի տակից բսնեցին ռուս սահմանապահներն ու թոյլ չտուցին, որ ուշքի գամ: Թեւերս ոլորեցին, յետեւից ձեռնաշղթաներ հագցրեցին ու ռուսերէն հրամայեցին նստել գետնին: Ռուսերէն չգիտէի, կանգնած նայում էի նրանց ու ժպտում: Բոլշեւիկեան «վարդագոյն» քարոզչականութիւնն այնքան ուժեղ էր նստած ուղեղիս մէջ, որ նոյնիսկ երբ ինձ կոպտօրէն հրեցին ու գետին գցեցին, էլի ժպտում էի... Հաւատում էի, որ ինձ կը հասկանան ու... որպէս հայրենասէր հերոսի դափնիներ կը նւիրեն... Այս լաւատեսութեանը նպաստում էր նաեւ լողալով Արաքսը յաղթահարելու եւ հայրենի հողում լինելու խանդավառութիւնս: Գիտէի, որ մեր քաղաքից շատերն են փորձել, բայց ոմանք խեղդւել են դեռ գետի կէտը

չանցած: Այդ պահին լցւած էի հպարտութեամբ ու ինքնավստահութեամբ: Տաք, զով եղանակ էր, երկինքը ջիւնջ, կապո՛յտ, կապո՛յտ: Հիացած նայում էի հրաշագործ բնութեան անմնան գեղեցկութիւններին: Ականջներիս մէջ անդադար Արաքսի խշշոցն էր ու թռչունների ճուղիւնը: Բայց չգիտեմ թաց հագուստներիս, թէ ինքնավստահութիւնս հետզհետէ կորցնելու հետեւանքով՝ սկսեցի դողալ եւ միզելու պահանջ զգացի: Դիմեցի հայերէն: Մէկը մօտեցաւ ու հրացանի խզակոթով հարւածեց մէջքիս ու էլի ռուսերէն ինչոր բան ասաց: Երեւի ասում էր, որ պապանձւեմ: Ժամանակը անցնում էր. հետագային հասկացայ, որ սպասում էին յատուկ կապաւորին՝ ինձ ինչոր բանտ փոխադրելու համար: Այլեւս չկարողանալով զսպել ինձ՝ միզեցի թաց շալւարիս մէջ եւ թերեւս կեանքումս առաջին անգամ մոռացայ մարդ լինելուս հանգամանքը: Ինձ զգում էի՝ մարդկանց կողմից հալածուած գազանի դերում: Մի պահ հայեացքս բարձրացրի վեր (երեւի Աստծուց օգնութիւն հայցելու համար) ու աչքս ընկաւ քիչ հեռու ծառի վրայ նստած մի սեւաթոյր ազնաւի, որը ուղիղ նայում էր ինձ: Շատ չանցած՝ նա ծանր-ծանր թելերը թափահարեց, թռաւ Արաքսի վրայով, այն կողմում հանգրւանեց մի այլ ծառի վրայ ու հեռաւորութեան պատճառով կորաւ տեսադաշտիցս... Նման պահերին, առհասարակ, մարդուն արտառոց մտքեր են այցի գալիս. նստել, մտածում եմ, թէ՛ «Տեսնես ազնաւն ի՞նչ ազգութեան տէր է, եւ անմիջապէս եզրակացնում եմ, որ ազնաւները միայն մէկ ազգութիւն ունեն եւ ամենուրեք խօսում են մէկ լեզուով, ուստի հաւատում ու հասկանում են մէկը միւսին, իսկ մարդիկ՝ ոչ... Գոնէ սրանց մէջ մէկը հայերէն իմանար...

-Յետո՞յ,- հարցրեցի անհամբեր:

-Էլ ի՞նչ յետոյ. էդ ազնաւը ասես ինձ տնագ անելու մարմաջով, դիտմամբ մի քանի անգամ ազատօրէն թռաւ այս ափից միւս ափը, վերադարձաւ, նստեց նոյն ծառին ու ասես քամահրանքով նայեց ինձ... տարիներ են անցել, բայց երբեք չեմ մոռանում այդ թռչունին: Ինձ միշտ... համենատեղ եմ նրա հետ ու նախանձել: Քանի անգամ նա անարգել խախտեց սահմանագիծը, բայց ոչ այս ու ոչ էլ այն կողմում, ոչ որ ուշադրութիւն չդարձրեց, իսկ ինձ՝ մարդուս... Երկու կողմում էլ հաւասարապէս խոշտանգեցին, կտտանքների ենթարկեցին, հոգիս բերանս բերեցին... Մէկն ասէր՝ ո՞ր մեղքիս համար, ուղղակի ինձ չէին վստահում, գիտե՞ս, իրենց ողջ հզօրութեամբ հանդերձ՝ երկու կողմն էլ ինձնից վախենում էին... Ուզում էին իմանալ ովքեր են իմ տէրերը, որն է իմ առաքելութիւնը...

Օղանաւակայանի բարձրախօսից ասեց, որ մօտենանք ելքին: Սրահը աշխուժացաւ: Կանգնեցինք շարքի մէջ: Ելքից անցնելիս, պահանջեցին, որ ցուցամատը սեղմենք կարմիր լոյսով վառուած էլեկտրոնային «աչքին»... Անձնագրերի ստուգման կէտից անցնելուց յետոյ նոյնն էինք արել. արձանագրուած մատնահետքերով ստուգում էին ուղեւորների ինքնութիւնը: Ամէն ինչ կարգին էր:

Երբ երկինք բարձրացանք, ակամայ մտքովս անցաւ, որ մենք էլ ազնաւի պէս հիմա թռչում ենք, կանցնենք Արաքսի վրայով, կը կտրենք սահմանագիծը, բայց ազնաւի ազատութեան ու խելքի մէկ փշուրն անգամ չունենք...

Հոկտեմբեր, 2011

* Երկրի Անվտանգութեան եւ Տեղեկատուութեան Կազմակերպութեան սկզբնատառերը՝ պարսկերէնով:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՆԳԱՍԱՐԵԱՆԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ, ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ

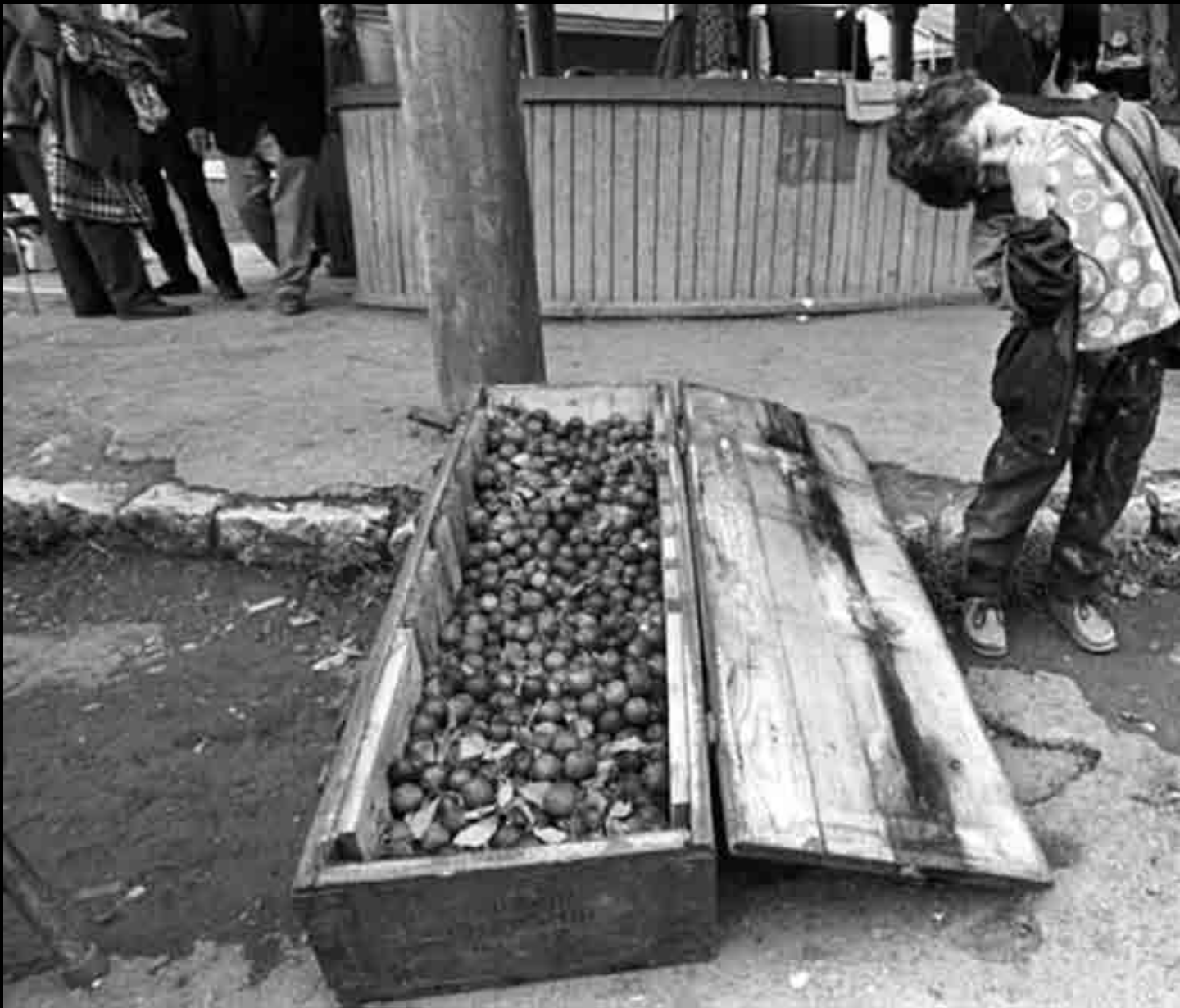
Գոհար Արքահամեան

Հանգուցեալ Ռուբէն Մանգասարեանի «Անկախութեան ճանապարհին» խորագրով յետահայեաց ցուցահանդէսը նոր սերնդին հաղորդակից է դարձնում Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան ձեռքբերման դժուարին ուղուն: Մօտ 25-ամեայ փորձ ու-

նեցող, աշխարհի խոշոր լրատուական գործակալութիւնների եւ պարբերականների կողմից տպագրած լուսանկարների հեղինակ եւ բազմաթիւ մրցանակների արժանացած լուսանկարիչը կեանքից հեռացաւ 2009 թւականին՝ 49-ը տարեկանում՝ ստեղծագոր-

ծական բեղուն գործունեութեան կիզակէտում:

«Ռուբէն Մանգասարեան մենորիալ» հիմնադրամի կողմից նորարար փորձարարական արուեստի կենտրոնում (ՆՓԱԿ) օրեր առաջ բացւած ցուցահանդէսում ներկայացւած են նկարչի շուրջ 64

աշխատանքներ, որոնցում ուր-
 ևազծում են անկախութեան
 ձեռքբերման պատմական տեսա-
 րանները:

«Սա Ռուբենի յետմահու եր-
 րորդ ցուցահանդէսն է, որտեղ
 մենք որոշեցինք ՀՀ անկախու-
 թեան 20-ամեակի առիթով ցոյց
 տալ նրա ստեղծագործական
 կեանքի առաջին հիմնական շր-
 ջանը՝ 1988-94, երբ նա իսկապէս
 կայացաւ որպէս ժուռնալիստ:
 Ռուբօն այդ տարիներին արդէն
 ուներ փորձառութիւն եւ շատ պրո-
 ֆեսիոնալ մօտեցաւ, դարձաւ մի-

րեալն իր գործի, գիշեր-ցերեկ
 նկարում էր, արդիւնքում ժառան-
 գութիւն մնաց մի ահռելի արխիւ՝
 տասնեակ հազարանոց կադրե-
 րով՝ Ղարաբաղեան շարժումից,
 երկրաշարժից, պատերազմից»,-
 ասում է «Ռուբեն Մանգասարեան
 մենորիալ» հիմնադրամի անդամ,
 լուսանկարչի եղբայր Տիգրան
 Մանգասարեանը:

Հէնց անկախ պետութեան
 ձեռքբերման երկար ու դժուարին
 ճանապարհի մի ընդհանուր թելով
 իրար կապած բոլոր յիշարժան
 իրադարձութիւնները՝ Արցախեան
 շարժում, աւերիչ երկրաշարժ,
 Ղարաբաղեան պատերազմ, է-
 ներգետիկ ճգնաժամ, դարձան
 Մանգասարեանի ստեղծագործու-
 թեան թեմատիկ յենքը:

Յետոյ Մանգասարեանի հա-
 մար սկսեց մէկ այլ շրջան, արդէն
 խաղաղ պայմաններում ստեղծե-
 ցին ֆոտոլրագրային բազմաթիւ
 նախաձեռնութիւններ եւ նախագ-
 ծեր, իսկ այդ շրջանի նկարները
 ներկայացնում էին ազգային փոք-
 րամասնութիւնների խնդիրները,
 Մերձաւոր Արեւելքն ու Միջին
 Ասիան, հայ-թուրքական յարաբե-
 րութիւնները, հայաստանեան սո-
 ցիալական վիճակը:

Տիգրան Մանգասարեանը

յիշում է, որ եղբօր մօտ լուսա-
 նկարչութեան նկատմամբ սերն
 սկսեց, երբ ստացաւ առաջին
 ֆոտոխցիկը:

«Մենք ծնւել ենք նկարչի
 ընտանիքում, ու եթէ ես փոքրուց
 գիտէի, որ նկարիչ եմ դառնալու,
 Ռուբենի մօտ չկար այդ տաղան-
 դը: Սակայն նա գտաւ ելքն ու
 որոշեց զբաղւել լուսանկարչու-
 թեամբ, որի ազդակն այն էր, որ
 երբ դպրոց գնաց, հայրիկի հետ
 նրան միտեցինք լուսանկարչա-
 կան ապարատ՝ փոքր, պլաստ-
 մասսայ», եւ արդէն այդ տարիքից
 նա սկսեց հետաքրքրւել ու ծանօ-

թանալ լուսանկարչութեանը»,- պատմում է եղբայրը:
 Լինելով պրոֆեսիոնալ ֆոտո-

լրագրող, բացի լրագրողական գործունեութիւն ծաւալելուց, Մանգասարեանը հիմնադրել էր նաև «Պատկեր» ստուդիան եւ նախաձեռնել Կովկասի ինստիտուտում ֆոտոլրագրութեան դասընթացներ, որտեղ լուսանկարչութեան շուրջ 40 սիրահարներ ստացան ուսում:

«Ռուբէնի տեղն ու դերն անփոխարինելի է ժամանակակից հայ լուսանկարչութեան պատմութեան մէջ: Իսկ իր ուսանողների համար նա անում էր հնարաւոր ամէն ինչ: Շատ յաճախ մեզ վերցնում էր իր հետ նկարահանումների եւ ճիշտ ուղղութիւն էր ցոյց տալիս եւ, բացի զուտ տեխնիկական հարցերից, մարդկային առումով էլ էր ուղղորդում»,- ասում է Ռուբէն Մանգասարեանի ուսանողուհի ֆոտոլրագրող

Նելլի Շիշմանեանը:

Ռուբէն Մանգասարեանին յաջողել էր ամերիկեան նշանաւոր National Geographic Traveller հանդէսի հայաստանեան տարբերակի իրաւունք ձեռք բերել:

«Ռուբէնը հրատարակեց երկու համար, որոնք շատ դուր եկան ամերիկացիներին, ու մինչեւ հիմա յիշում են, որից յետոյ երրորդ կիսատ մնաց, բայց մենք յիշատակի համար սարքեցինք եւ տպագրեցինք»,- ասում է Տիգրան Մանգասարեանը:

Լուսանկարչի աշխատանքներն այսօր փորձում են շարունակել նրա աշակերտները, ովքեր միաւորելով եւ ստեղծելով «Ռուբէն Մանգասարեան մեմորիալ» հիմնադրամը՝ զբաղւում են լուսանկարչի նկարների հսկայական արխիւի թւայնացմամբ եւ պահպանմամբ:

Աղբիւր՝ www.armenianow.com

ԹԻԱՅԻՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՈՒՄ ԵՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀՆԱՐԱԴՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նունէ Մարտիրոսեան

Յիշողութիւնը ցանկացած տեսակի տեղեկատուութիւն մտապահելու ու վերարտադրելու մարդու ունակութիւնն է: Ապացուցած է, որ երեխաները աւելի շուտ են մտապահում եւ սովորում այն ամէնը, ինչ տեսնում կամ լսում են:

Վերջին տարիներին, երբ մարդը մտածում է, որ պէտք է կրկին անդրադառնայ որեւէ փաստի, նա աւելի հակած է յիշել ոչ թէ դրա բովանդակութիւնը, այլ այն գտնելու տեղը: Ըստ BBC-ի, դա են ապացուցում հոգեբանական մի շարք գիտափորձեր, որոնք անցկացել է Կոլումբիայի համալսարանում:

Հոգեբան Մարինա Թոզալաքեանն այս ամէնին անդրադառնալով նշում է. - «Հիմա մարդու գործունէութիւնը ցանկացած ոլորտում մեքենայացւած է. բժշկութեան, կրթութեան: Նոյնիսկ դասագրքերին դպրոցում սկսում է փոխարինել համակարգիչը: Բնական է, որ յիշողութեան ֆունկցիայի ասպարէզը նեղանում է սրանից: Մարդիկ յիշում են միայն այն, ինչ հնարաւոր չէ տեխնիկայի միջոցով յիշել: Սա իր բացասական կողմերն ունի, որովհետեւ հնարաւոր է, որ շատ կարեւոր պահին համակարգիչը փչանայ, կամ ձեռքի տակ չլինի»:

Լաւ յիշողութիւն ունենալու համար անհրաժեշտ է մարզել միտքը: Մարինա Թոզալաքեանը առաջարկում է ամենահեշտ տարբերակներից մէկը՝ «Փորձէք ամէն օր քնելուց առաջ յիշել

անցած օրւայ ողջ ընթացքը»:

Յիշողութիւնը մարզելու մէկ այլ ձեւ է անգիր սովորելը: «Սա է պատճառը, որ դպրոցում երեխաներին շատ ժամանակ յանձնարարում են բանաստեղծութիւնները անգիր սովորել», - նշում է հոգեբանը:

Կան մարդիկ, ովքեր հակառակ շատերի ունեն հրաշալի յիշողութիւն եւ մտապահում են նոյնիսկ անկարեւոր իրադարձութիւնները:

Յիշողութիւնը տարբեր է լինում: Կան մարդիկ ովքեր զարգացրել են իրենց տեսողական, ումանք էլ լսողական յիշողութիւնը: Ուսանողները հիմնականում չեն յիշում թւերը: Ամնան նշում է, որ ունի տարեթւերը յիշելու խնդիր: Սոնան եւ Քրիստինէն ասում են, որ յիշելու համար կարեւոր է հասկանալով սովորել:

Կան մարդիկ, ովքեր դժւարանում են յիշել մարդկանց անունները: Յովհաննէսը նշում է, որ ինքն աւելի հեշտ է յիշում իր կողմից սիրելի առարկաները: Իսկ ինչ վերաբերում է համացանցում տեղեկատուութիւն կարդալուն եւ այն արխիւացնելուն, ասում է. - «Փորձում են յիշել որքան կարողանում են: Յետոյի համար պահելը օգուտ չի տալու՝ 2-րդ անգամ հաստատ չեն կարդալու»:

ԴՈՒ ԿԱՐՈՂ ԵՍ ՓՈԽԵԼ ՀԱՅԵԱՆՔԴ

Մի միլիոնատէր մարդ էր ապրում ճապոնիայում, որ աչքի ցաւից հանգիստ չունէր:

Բուժման համար դիմել էր շատ բժիշկների եւ օգտագործել շատ դեղեր, բայց բոլորն էլ անօգուտ էր անցել, ի վերջոյ նա դիմեց մի հոգեւորականի:

Հոգեւորականը նրան քննելուց յետոյ ասաց՝ աւելի լաւ է մի քանի օր աչքդ միայն կանաչ գոյն տեսնի, որով շուտ կը լաւանայ:

Հարուստը տուն վերադառնալով հրամայում է իր ծառաներին, տան պատերը կանաչ ներկեն, իսկ կահոյքը կանաչ գոյնի փոխեն:

Նա նոյնիսկ իր աստոմեքենայի, ընտանիքի անդամների ու ծառաների զգեստները, եւ այն ամէնն ինչ հնարաւոր էր, կանաչագոյն դարձրեց:

Վերջապէս շատ նեղութիւնից յետոյ նրա աչքացաւը բուժեց:

Այնուհետեւ միլիոնատէր մարդը հոգեւորականին իր տուն հրաւիրեց՝ շնորհակալութիւն յայտնելու: Նա հոգեւորականին ասաց. «Այդ դեղատոմսը շատ թանկ նստեց ինձ վրայ», իսկ հոգեւորականը զարմացած պատասխանեց.

«Բայց դա բուժման ամենաէժան միջոցն էր, որ քեզ առաջարկեցի»:

Նա ապա աւելացրեց. «Աւելի լաւ էր դու մի կանաչագոյն ակնոց գնէիր եւ դրանով ամէն ինչը դիտէիր, քան թէ այդքան մեծ գումարներ ծախսէիր»:

Բոլորս գիտենք որ՝
Մենք չենք կարող աշխարհը մեր ցանկութեամբ փոխել, սակայն կարող ենք մեր հայեացքը աշխարհին փոխել:

*Թարգմանեց՝
Արփինէ Սինանեանը*

ՄԵՐ ԵՂՈՒՆՉՆԵՐԸ ՄԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԵԼԻՆ ԵՆ

Մէկ հայեացքը մարդու ծեռքերին բաւական է ախտորոշում կատարելու համար, ասում են մաշկաբանութեան ամերիկեան ակադեմիայի մասնագէտները:

Եղունգներից կարելի է բացայայտել սակաւարիւնութիւնը, թոքերի հետ կապւած խնդիրները եւ սնկային հիւանդութիւնները:

Եթէ եղունգը դեղին է կամ շերտաւորուած է, հնարաւոր է՝ այն վարակւած է սնկային հիւանդութեամբ: Բացառւած չէ նաեւ լեարդի, լիմֆատիկ համակարգի կամ թոքային որելէ հիւանդութեան առկայութիւնը:

Եղունգների տակ առկայ սեւ բծերը խօսում են մաշկի քաղցկեղի՝ մելանոմայի բարձր հաւանականութեան մասին: Մասնագէտները խորհուրդ են տալիս նման բծեր յայտնաբերելու դէպքում անմիջապէս դիմել բժշկի: Իսկ մատների ծայրերի չափերի մեծացման կամ եղունգների ծալւելու դէպքում, ամենայն հաւանականութեամբ, գրանցել է թւածնի պակաս, հետեւաբար, սրտային կամ թոքային որելէ հիւանդութիւն կայ: Ամենատարածւած պատճառը թոքերի քաղցկեղն է:

Ճաքճքած կամ փոսիկներով եղունգներ ունեն այն մարդիկ, ուն մօտ կա փսորիազ, քրոնիկ դերմատիտ կամ արթրիտ: Եղունգների վրայի բծերը խօսում են ցածր ջերմաստիճանի ենթարկւելու, Ռէյնոյի հիւանդութեան, շաքարախտի անկայուն ընթացքի, թոքախտի, արիւնատար համակարգի հիւանդութիւնների մասին:

Ծալւած եղունգները կարող են կապւած լինել վնասւածքի, ծնկապանակների խախտում ենթադրող հիւանդութեան հետ: Յաճախ նման ախտանիշ հանդիպում է սակաւարիւնութիւն ունեցող մարդկանց մօտ: Երբ եղունգի մեծ մասը սպիտակ է, կարելի է կասկածել լեարդի ցիրոզ կամ շաքարախտ:

Աղբիւրը՝ *Doctors.am*

ՀԱՐՅԱԶՐՈՅՑ ԲԱՖՅԻ ՀԱՄԱԽՐԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԵՔԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԺՈՐԷՍ ԴԻԱՆՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ԵՒ ԾԱԳԱԾ ԴԺԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

-Պրն. Դիլանչեան, ինչպէս արդէն գիտենք այս տարի Թեհրանի համահայկական խաղերը այնպէս որ պէտք էր խաղաղ ընթացք չունեցան, նոյնիսկ կռիւներ եղան ու երեցների բասկետբոլի ֆինալի խաղը չկայացաւ: Սպահանի Արարատի խմբի չներկայանալու պատճառով, որն էլ իր հերթին ֆուտբոլի մրցութեան ժամանակ ծագած վէճերի հետեւանքով էր, որի արդիւնքում նրանք հրաժարւեցին նոյնիսկ մասնակցել մրցանակաբաշխութեանը: Դուք որպէս Թեհրանից մասնակցող միութիւն, ի՞նչ ունէք ասելու այս մասին:

-Նախ շնորհակալ եմ այս առիթի, այս գրոյցի համար եւ յետոյ պէտք է ասեմ, որ մենք ներկայ ենք

եղել լրիւ ընթացքին եւ դժբախտաբար տեսանք թէ ինչպէս պատահեց այդ ամէնը: Իմ կարծիքով համահայկական խաղերի ներկայ ձեւը կազմակերպման, ֆուտբոլի իրաւարարութեան տեսակետից թոյլ է եւ շատ թիրիմացութիւնների ու սխալների առիթ է տալիս, որի պատճառով էլ նման վէճերը սպասելի են: Մենք միշտ, այսինքն անցեալ տարիներն էլ սխալ վերաբերմունք մեր հանդէպ նկատել ենք, բայց մեր մարզիկների չհիասթափուելու համար, աշխատել ենք անտեսել եւ երբեք նման բաներ չենք արել, ինչ Սպահանի թիմերն արեցին: Նրանք իրենց դժգոհութիւնը նոյնիսկ լրզունգ տալով բարձր ձայնով ասացին ժողովրդին, որ ներկայ էր սրա-

հում եւ սպասում էր բասկետբոլի ֆինալի խաղին, որը շատ վատ ազդեց նրանց վրայ:

-Կարելի է ասէք, թէ օրինակ որո՞նք են այդ թերութիւնները, որ

ասացիք:

-Իմ կարծիքով ամենամեծ թերութիւնն այն է, որ այս խաղերը համահայկական անունն ունեն, բայց կազմակերպուում է մի միութեան կողմից: Կազմակերպիչ յանձնախումբը միայն Արարատի անդամներից է կազմուում, որ դրա պատճառով խաղերը մի տեսակ միակողմանի են լինում եւ նրանք ինչպէս ուզում այնպէս էլ անում են: Օրինակ մեր միութիւնն արդէն տարիներ է, որ ցանկութիւն է յայտնում, որ մեր կարատէի եւ պարի խմբերը մասնակցեն բացման արարողութեանը, բայց մինչեւ հիմա չեն ընդունել: Կամ լինում են դէպքեր, որ օրէնքները հէնց իրենք չեն յարգում. օրինակ երբ թիմերի արձանագրութիւնը վերջանում է եւ մրցութիւնները որոշուում են, այսինքն մի խօսքով սայթը փակում են, այլեւս չի կարելի որեւէ բան փոխել, այն ինչ երբ մենք տեսանք ֆուտբոլի երիտասարդական թիմ են տւել Սպահանն ու Թեհրանի Արարատը, մենք էլ մեր թիմը ներկայացրինք եւ հետեւաբար նրանց քարթի, ապահովագրութեան ու միւս ծախսերը վճարեցինք: Բայց դրանից յետոյ, Արարատը իր այդ թիմը հանեց եւ օրէնքին հակառակ երեցների թիմին աւելացրեց, որի պատճառով մնացած երկու թիմերի միջեւ միայն ընկերական մի խաղ դրեցին: Դրանից մեր թիմը թէ՛ հոգեպէս եւ թէ՛ նիւթականով վնասւեց: Նոյնիսկ նկատուել է, որ տարիքային սահմանափակումները իրենց կողմից չեն յարգում: Եւ գիտէք այս ամենի վատութիւնն այն է, որ ոչ ոք պատասխանատու չէ եւ մեր հարցերը կամ բողոքները տեղ չեն հասնում: Ես անձամբ խաղերի վերջին օրը խօսեցի իրենց մարզականի պատասխանատուի հետ եւ մեր դժգոհութիւնների մասին նրանից բացատրութիւն ուզեցի, նա էլ խոստացաւ, որ գրաւոր պատասխան կը տան,

բայց մինչեւ այսօր ոչ մի պատասխան էլ չեն տւել:

-Ասացիք ոչ ոք պատասխանատու չէ ձեզ, իսկ արդեօք գիտէք թէ Սպահանի այսպէս ասած բոյկոտից յետոյ նրանց դժգոհութիւնը որեւէ արդիւնք ունեցա՞ւ թէ՞ ոչ: Ի վերջոյ նրանց արածը ինչ-որ արդիւնք կամ հետեւանք ունեցա՞ւ:

-Իհարկէ հետեւանք ունեցաւ եւ դա մարզատէր համայնքի լուրջ հիասթափութիւնն էր: Ամէնը շատ լարւած էին նրանց խօսքերի ու վարքերի պատճառով: Մարդիկ եկել էին ֆինալի խաղը նայելու, որը տեղի չունեցաւ: Սպահանցիները մեղալիների բաշխման ժամանակ էլ չեկան եւ դա էլ շատ տգեղ ստացւեց: Իսկ այս ամենի համար կազմակերպիչները ոչ մի բացատրութիւն չտուեցին ոչ մեզ եւ ոչ էլ ժողովրդին, որի միջոցներով կազմակերպուում են այս խաղերը: Մի բան պարզ է, որ սպահանցիների բողոքը ինչպէս որ պէտքն էր ճիշտ ու արդար պատասխան չստացաւ եւ նման վիճակի հասցրեց:

-Իսկ վեճերի պատճառով անաւարտ մնացած այդ ֆուտբոլի ֆինալի խաղի արդիւնքն էլ հարց առաջացրեց: Ըստ յայտարարութեան երրորդ տեղի համար մրցած Ռաֆֆի-Նայիրի թիմերից յաղթող դուրս եկած Նայիրին, որ պիտի մրցեր միւս երկու թիմերից յաղթողի հետ, առանց ֆինալի խաղի առաջին ճանաչւեց, երկրորդ տեղը դատարկ մնաց, իսկ Ռաֆֆին երրորդ յայտարարւեց: Արդեօք դուք համաձայն էք այդ որոշման հետ եւ ընդհանրապէս դրա համար որեւէ ճշտւած օրէնք կա՞յ:

- Ոչ, համաձայն չենք: Մենք ֆեդերասիոնից էլ հարցրինք եւ ընդհանրապէս օրէնքով նոյն երկու թիմերը պէտք է մէկ անգամ էլ մրցեցին առաջին-երկրորդի համար:

Իսկ թէ ինչու Ռաֆֆին երրորդ համարւեց եւ երկրորդ տեղը ինչ եղաւ, այդ էլ չիմացանք:

-Վերջում եթէ աւելացնելու խօսք ունէք, խնդրեմ:

- Վերջում այս բոլորից յետոյ ուզում եմ նախ շնորհակալութիւն յայտնել կազմակերպիչ յանձնախումբին, յատկապէս բասկետբոլի իրաւարար Վրէժ Աբգարեանին, եւ Գառնիին: Բացի դրանից մէկ անգամ էլ ուզում եմ ասել յանձնախումբը բոլոր միութիւնների ներկայացուցիչներից կազմելու կարեւորութեան մասին, քանի որ եթէ խաղերը Իրանի համահայկական անունն ունի, ուրեմն պէտք է բոլորինը լինի, ոչ թէ միայն Արարատինը: Այդպիսով գործն էլ կը բաժանւի եւ միասնական աւելի կարգին խաղեր կարող ենք կազմակերպել, եւ միութիւնների մէջ էլ տարբերութիւն չի դուրս, ինչպէս հիմա է լինում: Ի՞նչ կը մտածի այն մարզիկը, որ թիմից դուրս է դուրս տարիքը ասենք ցածր լինելու պատճառով, այն ինչ յետոյ տեսնում է, որ միւս միութիւնից իրենից փոքր իր ընկերուհին մասնակցում է խաղերին: Կամ թէ այս տարւայ խաղերը իրենց որոշումով նկարել էին Արարատի սկաւտականի 60-ամեակին ու Նայիրի միութեան 30-ամեակին եւ «Ալիք»-ի 80-ամեակին, այն ինչ մեր միութեան կարատէի ու պարի խմբերը դուրս են դուրս նոյնիսկ բացման արարողութեանը ներկայանալուց: Սրանք թերութիւններ են, որ ինչքան շուտ պէտք է վերացնենք, իհարկէ եթէ ուզում ենք կարգին թիմեր ու խաղեր եւ առողջ մարզական մթնոլորտ ունենանք:

-Այն յոյսով, որ մեր մարզիկները ուր որ են լինեն առաւել ուժեղ ու փայլուն, շնորհակալութիւն ենք յայտնում ձեզ այս հարցազրոյցի համար:

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր լրագրություն է

«Նաշրե Զեշմե» գրախանութուն-ուն

زیر پل کریم خان، تیش میرزای شیرازی،

«نشر چشمه»

تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր լրագրություն է

«ԼՈՒՔՍ» Վաճարատուն-ուն

پل تهران نو، روبروی شیرمرد پلاک ۷۴

فروشگاه لوکس

تلفن: ۷۷۸۳۳۲۱۳

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր լրագրություն է

«ՐԱՖՖԻ» Համալիր-ուն

تهران نو، خیابان شهید میر حسینی (زرکش)

کوچه شهید شموئیل اینویا پلاک ۲

تلفن: ۷۷۸۳۳۷۲۶

«Յոյս» Երկշաբաթաբեր լրագրություն է

«Ի.Ա.Մ.Մ.» Միութիւն-ուն

مجیدیه جنوبی، ۱۶ متری دوم، کوچه شهید

محمد علی اکبری، پلاک ۷۳

تلفن: ۷۷۸۲۵۹۸۹ ۷۷۸۲۵۹۷۹

Art

system

Arthur , Alen , Alex

خدمات ماشینهای اداری

سرویس و تعمیر چاپگرهای لیزری جوهرافشان HP و سوزنی EPSON

تلفن: ۸۸۳۲۱۴۳۶-۷ و ۸۸۳۱۵۳۴۳-۴

فکس: ۸۸۸۳۳۰۰۰

آدرس: تهران، خیابان ایرانشهر جنوبی، پایین تراز خیابان سمیه،

شماره ۷، طبقه سوم، واحد ۵

6	2	8			9			
1		9		5	6			4
5			8	7	2			1
9			5	1		4	6	7
8		7					3	
	6			2		9		
		4	9		7	1		3
			2		1	7		9
	9	1				2	8	

				8		5		
1		3						
					6		2	
7								6
		1	9		5		3	
	2			7		9		
	5				1		6	
9				6		8		4
		2	3					

		8		2			5	
	5		9			7		6
3					4			
			1					5
9		2			8		3	
	1			4		9		
	7					2		
			8		3			
		5						4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	վ	ա	զ	զ	է	ն	ս	ա	ր	զ	ս	ե	ա	ն	
2	ա	մ	ր	ա	պ	ի	ն	դ		է	ի		զ	ա	տ
3	հ	ա	կ		ի	զ	ա	մ	դ	լ		ք	ո	խ	ի
4	ա	ն	ա	ն	կ		փ	ի	ր	ու	զ		վ	ա	զ
5	զ		ն	ի		վ	ա	ր	ա	կ	ի	չ		տ	
6	ն	ո	ք	ա	ր		ո	ա	կ		չ	ա	խ	ե	լ
7	դ	ր		զ	ա	մ		լ		ք	ու	ր	ա	լ	ի
8	ա	ս	պ	ա	ր	ե	զ		ս	ա	մ		մ		ճ
9	լ		ա	ր	ա	տ	ա	բ	ա	ն		թ	ա	զ	
10	թ	ի	ն	ա		ա	ւ	ա	տ	ա	կ	ա	ն		վ
11	ե	ր	տ		ա	դ	ա	դ	ա	կ		ն	ա	ն	ի
12	ա		ո	ս	պ		կ	ե	ն	ա	ց		լ	ա	ր
13	ն	ա	մ	ա	ր	դ		դ	ա	տ		չ		ն	ու
14		թ	ի	կ	ու	ն	ք		լ	ե	տ	ա	դ	ա	ս
15	մ	ո	մ		մ		ո	ճ		դ	ա	դ	ի	ր	

Սու-Ղօ-Քու

1-9 թվերը տեղադրել հորիզոնական եւ ուղղահայեաց սիւնեակներում այնպես, որ ոչ մի թիւ չկրկնւի ոչ սիւնեակներում եւ ոչ էլ 3x3 տնակներում

Անցեալ համարի պատմասիւս

روبن مانگاساریان؛ عکاس تاریخ استقلال ارمنستان

لئون تر پطروسیان: مستبد یا مردمسالار؟

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهارونیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان

شورای نویسندگان:

کارمن آذریان

لیا خاچکیان

گارون سرکیسیان

آرمینه ملیک ایسرائلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان استپانیان

اشتراک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین

ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰

۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وبسایت:

www.hoos.com

وبسایت فارسی:

<http://farsi.hoos.com>

پست الکترونیکی:

hoos@inbox.com

در این شماره

- ۲ در صفحات ارمنی این شماره
- ۴ در تجارت خارجه ارمنستان ایران می تواند از ردیف هفتم به ردیف اول ارتقا پیدا کند
گریگور آراکلیان
- ۶ عوامل بی ثباتی در قفقاز و رویکردهای امنیتی
محمود واعظی
- ۸ صحنه سیاسی ارمنستان
- ۱۰ روبین مانگاساریان: عکاس تاریخ استقلال ارمنستان
- ۱۲ از میان ترجمه های ادبیات ارمنی در نشریه خوشه

بخش ارمنی

- ۲ جامعه آرامنه ایران
- ۴ زمین لرزه وان و ارمنستان
- ۵ دارون مارکاریان: شهردار جدید ایروان؟
تبیگران آودیسیان
- ۶ ارمنستان: به استقبال انتخابات سال ۲۰۱۲
گوهار آبراهامیان
- ۷ سریال های بی کیفیت تلویزیون های ارمنی
سیرانوش گئورگیان

لئون تر پطروسیان: مستبد یا مردمسالار؟

- ۸ لئون تر پطروسیان کیست: وقایع نگاری یک زندگی
- ۹ جنگ یا صلح؟
- ۱۰ لئون تر پطروسیان
- ۱۴ ۲۶ سپتامبر ۱۹۹۶، روز فراموش شده مبارزه برای دموکراسی
واهان ایشخانیان
- ۱۶ آخرین جنگ لفظی تر پطروسیان-دانشناکسوتیون

- ۱۷ شعر: اینگبورگ باخمان
- ۱۸ داستان: وقتی کلاغ از مرز می گذرد
کولیا در هوانسیان
- ۲۰ روبین مانگاساریان: عکاس استقلال، زمین لرزه و قره باغ
- ۲۳ تکنولوژی رقمی به حافظه آسیب می رساند
نونه ماردیروسیان
- ۲۴ ناخن های ما آینه سلامتی ما هستند
- ۲۵ بازی های ورزشی آرامنه ایران و برخی نارضایتی ها
- ۲۸ سرگرمی

در انتخابات ریاست جمهوری بعدی در سال ۱۹۹۶، بنا بر آمار رسمی، ترپتروسیان با تفاوت اندکی از رقیب خود وازگن مانوکیان جلو افتاد. او از سوی هواداران مانوکیان متهم شد که تقلب کرده است. مخالفان به خیابان‌ها ریختند و ترپتروسیان برای مهار تظاهرات واحدهای نیروهای نظامی را به خیابان‌های ایروان آورد. با مخالفان با خشونت رفتار شد و اعتراضات کنترل شد. این نقطه تاریک دیگری در کارنامه سیاسی او بود.

دومین دوره ریاست جمهوری ترپتروسیان در موقعیت ضعیفی قرار گرفت. محبوبیت او کاهش پیدا کرده بود و نیروهای نظامی و امنیتی که در سرکوب اعتراضات نقش مهمی بازی کرده بودند قدرت گرفته بودند. وزیر دفاع، وازگن سرکیسیان و وزیر کشور سرژ سرکیسیان (رئیس‌جمهور فعلی ارمنستان) همراه نخست‌وزیرش روبرت کوچاریان (دومین رئیس‌جمهور ارمنستان) با تشکیل ائتلاف قدرتمندی به مخالفت با سیاست‌های ترپتروسیان مخصوصاً در زمینه حل‌وفصل مسأله قره‌باغ پرداختند. در کم‌تر از یک سال و نیم بعد از انتخابات، ترپتروسیان که از حل‌وفصل مرحله‌ای مناقشه قره‌باغ هواداری می‌کرد و به ضرورت امتیاز دادن متقابل باور داشت، از سوی مخالفانش به خیانت و فروش قره‌باغ متهم و ناچار به استعفا شد. ترپتروسیان در فوریه سال ۱۹۹۸ از مقام ریاست جمهوری کناره گرفت. او در نوشته‌ها و مصاحبه‌های خود در این دوره که متن‌شان موجود است به تفصیل دیدگاه‌های خود را تشریح کرده است و به اتهامات عوام‌فریبانه در این زمینه پاسخ داده است. در بخش ارمنی این شماره هوئیس بخشی از یکی از نوشته‌های او را در این زمینه آورده‌ایم. او در استعفای خود آشکارا اعلام کرده است که به این خاطر استعفا می‌دهد که بدیل‌های دیگر، کشور را به سوی نابودی می‌برد و خطرناک‌تر است. او آشکارا گفته است که حزب صلح در ارمنستان شکست خورده است و این چیز عجیبی نیست چرا که حزب صلح در جوامع بسیار پیشرفته‌تر از ارمنستان نیز بارها شکست خورده است. این رفتار البته رفتار یک مستبد نیست.

در هشت سال بعد، در دو دوره ریاست جمهوری روبرت کوچاریان، ترپتروسیان در عرصه سیاست ارمنستان حضور فعالی ندارد. در دسامبر سال بعد

سال همراه سایر اعضای این کمیته دستگیر و شش ماه در مسکو زندانی شد. در ۱۶ اکتبر سال ۱۹۹۱ با اکثریت قاطع آرا به عنوان نخستین رئیس‌جمهور ارمنستان انتخاب شد.

نخستین دوره ریاست جمهوری ترپتروسیان سال‌های دشواری برای مردم ارمنستان بود. کشور در محاصره بود به سبب کمبود انرژی چند زمستان رادر سرما و تاریکی از سرگذراند. اما این مشکلات به حساب حکومت گذاشته نمی‌شد. در سال ۱۹۹۴ ترپتروسیان کشف یک باند موادمخدر و وابستگی تعدادی از اعضای آن به حزب *دشناکسوتیون* را اعلام کرد. به دنبال آن فعالیت‌های آن حزب به مدت شش ماه در کشور ممنوع اعلام شد. شعبه ارمنستان حزب *دشناکسوتیون* بخشی از تشکیلات جهانی این حزب بود و دولت مردان ارمنستان، از جمله ترپتروسیان با آن‌ها مشکل داشتند. آن‌ها خواهان این بودند که اعضای کمیته ارمنستان شهروند ارمنستان باشند و از دفتر مرکزی حزب در خارج از کشور دستور بگیرند. ترپتروسیان با مواضع تندروانه حزب *دشناک* در زمینه برخورد با ترکیه و حل‌وفصل مسأله قره‌باغ هم مسأله داشت. همه این‌ها باعث شد که از این فرصت استفاده کند و فعالیت این حزب را غیرقانونی اعلام کند. و این عمل به عنوان نقطه سیاهی در کارنامه سیاسی او باقی ماند.

لئون ترپتروسیان: مستبد یا مردم‌سالار؟

بنیان‌گذاری و تاریخ سیاسی جمهوری ارمنستان با نام لئون ترپتروسیان که اکنون رهبری کنگره ملی ارمنی (های/زگاتین کنگرس یا به اختصار *هاک*)، نیروی اصلی اپوزیسیون ارمنستان را به عهده دارد گره خورده است.

لئون ترپتروسیان در سال ۱۹۴۵ در شهر حلب در سوریه به دنیا آمد. یک سال بعد خانواده‌اش به ارمنستان مهاجرت کردند. او در سال ۱۹۶۸ از رشته شرق‌شناسی دانشگاه دولتی ایروان با تخصص زبان و ادبیات عربی فارغ‌التحصیل شد. بعدها مدارک دکتری خود را از دانشگاه لنین‌گراد دریافت کرد و سالیان دراز در *ماتاداران* (گنجینه کتاب‌های خطی ارمنستان) و سایر مؤسسات پژوهشی و علمی کار می‌کرد.

در سال ۱۹۶۶ یک بار به خاطر شرکت در تظاهرات سالگرد قتل عام ارمنه دستگیر شد، اما ورود او به عرصه سیاست به طور جدی دیرتر اتفاق افتاد، یعنی در سال ۱۹۸۸، زمانی که بیش از چهل سال داشت، و در آستانه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی. جنبش استقلال ارمنستان با جنبش قره‌باغ گره خورده بود. ترپتروسیان نیز به این جنبش پیوست و به سرعت به عضویت کمیته ارمنستان جنبش قره‌باغ درآمد. در دسامبر همین

روابط با ترکیه را امضا کرد، تریطروسیان در ضمن مخالفت با برخی مواد آن با مخالفت‌های تندروانه با آن پروتکل‌ها نیز مخالفت کرد. در یک سال اخیر سرژ سرکیسیان هر از گاهی برای مذاکره با هاک چراغ سبز نشان داده است و بحث گفت‌وگو بین دولت و اپوزیسیون بسیار داغ بوده، اما تاکنون نتیجه چندانی از آن عاید نشده است. تریطروسیان در جدیدترین اظهارات خود اعلام کرده است که اگر موفق نشوند دولت را به برگزاری انتخابات زودرس وادار کنند، در انتخابات پارلمانی سال آینده شرکت خواهند کرد تا به این وسیله بتوانند رئیس‌جمهور را استیضاح کنند. ادامه این سرگذشت را رویدادهای آینده نشان خواهند داد.

پرونده اصلی بخش ارمنی این شماره هویس به لئون تریطروسیان اختصاص یافته است. آیا با آن کارنامه، او یک مستبد است، یک عوام‌فریب یا یک هواخواه دموکراسی؟

واژگن سرکیسیان که در اجبار او به استعفا نقش کلیدی داشت در یک عملیات تروریستی در صحن پارلمان ارمنستان کشته می‌شود و با مرگ او و قربانی دیگر این حادثه کارن دمیرجیان، کوچاریان به رهبر بلامنزاع کشور بدل می‌شود. تریطروسیان در این مدت کتابی دو جلدی به نام *ارمنه و صلیبیون* منتشر می‌کند.

بازگشت تریطروسیان در سال ۲۰۰۷ به عنوان نامزد انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۰۸ اتفاق می‌افتد. او در نطق‌های آتشین خود گروه کوچاریان و سرژ سرکیسیان را به فساد و تلویحا به دست داشتن در عملیات تروریستی سال ۱۹۹۹ پارلمان متهم می‌کند و آن‌ها را دسته‌ای از راهزنان و اشرار می‌خواند و موفق می‌شود انبوهی از ناراضیان از وضع موجود را پیرامون خود جمع کند. نتایج رسمی شمارش آرای انتخابات، سرژ سرکیسیان را در همان مرحله نخست برنده انتخابات اعلام می‌کند. حالا هواداران تریطروسیان به خیابان‌ها می‌ریزند. در درگیری‌های روز اول مارس ده نفر کشته می‌شوند. تریطروسیان توانسته است از آن پس، به عنوان رهبر تعدادی از احزاب مخالف دولت تحت عنوان *هاک*، مردمی کثیر را بارها و بارها در اجتماعات بسیار بسیج کند و در یک سال اخیر خواهان برگزاری انتخابات زودرس شده است. وقتی سرژ سرکیسیان پروتکل‌های عادی‌سازی

دستیار اسقف اعظم

اکنون چند ماهی است که اسقف اعظم ارمنه ایران دستگیری دارند که به ایشان در اداره امور روحانی حوزه تهران و شمال کمک می‌کنند. عالی‌جناب ماکار آشکاریان، دستیار اسقف اعظم سپوه سرکیسیان، به درخواست ایشان از سوی اسقف اعظم حوزه سیلیسی کلیسای مرسلی ارمنی (آرام اول، مستقر در شهر آنتیلیاس لبنان) به ایران اعزام شده‌اند. عالی‌جناب آشکاریان قرار است مخصوصا در امر راه‌اندازی مدرسه دینی ارمنه ایران نقش فعالی داشته باشند.

گفتنی است که حوزه‌های دینی سه‌گانه ایران، هر سه، تابع حوزه آنتیلیاس هستند و اسقف اعظم هر سه از آنتیلیاس به ایران اعزام می‌شوند. این موضوع از سوی برخی از روشنفکران و نویسندگان ایرانی جای پرسش دارد که چرا باید زعمای روحانی جامعه ارمنه از میان ارمنه غیر ایرانی باشند. یکی از دلایل این امر البته این است که در میان ارمنه ایران کسی که مدارج روحانی را طی کرده و به مقام اسقفی رسیده باشد وجود نداشته است.

زمین‌لرزه وان و ارمنستان

روز ۲۳ اکتبر زلزله شدیدی اطراف شهر وان در شرق ترکیه را لرزاند و خسارات جانی و مالی گسترده‌ای به بار آورد. لرزش زمین در مناطق شرقی ارمنستان و ایروان پایتخت ارمنستان نیز احساس شد. وان، مهم‌ترین شهر ارمنی‌نشین ولایات شرقی ترکیه یا ارمنستان غربی در اوائل سده بیستم میلادی بوده است. ارمنه این شهر در برابر نیروهای عثمانی که به قصد قتل‌عام به شهرشان حمله کرده‌اند مقاومت کرده و با کمک نیروهای روس از قتل‌عام نجات یافته‌اند، اما چندی بعد ناچار شده‌اند شهر را تخلیه کنند. شهر طعمه حریق شده و از میان رفته است. شهر وان کنونی در نزدیکی وان تاریخی ساخته شده و عمدتاً گردنشین است.

زمین‌لرزه‌ی وان باعث نگرانی‌هایی نیز در زمینه آسیب‌پذیری نیروگاه‌های اتمی ارمنستان به وجود آورد، اما مسؤولین امر با انتشار اطلاعیه‌ای به مردم اطلاع داده‌اند که نیروگاه *مدز/امور* هیچ آسیبی ندیده است.

دولت ارمنستان در کمک به مردم مناطق زلزله‌زده نیز مشارکت کرد و چند روز بعد از واقعه، هواپیمایی حامل *چهل تُن* کمک‌های جنسی ارمنستان از فرودگاه *رپونی* عازم ایالت ارزروم ترکیه شد.

در تجارت خارجه ارمنستان ایران می تواند از ردیف هفتم به ردیف اول ارتقا پیدا کند

سخنرانی گریگور آراکلیان، سفیر جمهوری ارمنستان در
جمهوری اسلامی ایران، در مؤسسه مطالعات قفقاز

مشارکت آنان در توسعه و پیشرفت زادگاهشان یکی دیگر از پشتوانه‌های مناسبات دو کشور است. ارمنه در هر جای دنیا که زندگی می‌کنند، مانند شهروندان آن کشور در رونق و اعتلاء آن کوشیده‌اند. شاه‌عباس اول به خوبی به این امر واقف بوده و با کوچاندن ارمنه به پایتخت خود، اصفهان، قبل از هر چیز به فکر بسط و توسعه صنعت و تجارت کشور خود بوده.

پناهنده شدن ارمنه ارمنستان غربی در بحبوحه قتل‌عام ارمنه و برخورد انسان‌دوستانه ایرانیان، نشانی از عمق مناسبات دو ملت است. طبیعتاً پس از کسب استقلال جمهوری ارمنستان در زمانی که دولت‌مردان ایران درصدد برقراری روابط سیاسی و دیپلماتیک با ارمنستان برآمدند، الگوی ارمنه ایران را مد نظر داشتند، پس بنابراین می‌توان گفت که ارمنه ایران پلی در راه پیشرفت روابط دو کشور محسوب می‌شوند.

۴- ما در طول تاریخ علیه دشمن مشترک مبارزه کرده‌ایم و پیروزی یکی از ما، پیروزی دیگری نیز بود و ما در طول تاریخ متحد و متفق هم‌دیگر بوده‌ایم و همیشه در جنگ‌ها دست کمک به طرف یکدیگر دراز کرده‌ایم. صلح و ثبات برای ایران به همان اندازه ارزش دارد که برای ارمنستان مهم بوده. در عصر معاصر و امروز هم، صلح و امنیت ایران برای ارمنستان اهمیت حیاتی دارد، یعنی آنچه که در ایران اتفاق می‌افتد مستقیماً متوجه ارمنستان خواهد شد و بالعکس.

۵- موقعیت جغرافیایی خاص ایران و ارمنستان که هر کدام نقش گذرگاه برای یکدیگر دارد، یکی دیگر از عوامل نزدیکی دو کشور است. تفاوت‌های دینی و مذهبی بین دو کشور نه تنها مانع روابط و گسترش دو کشور نیست، بلکه فرصتی است استثنائی برای توسعه گسترش مناسبات بین دو کشور.

توجه داشته باشید؛ برای ایران اسلامی که

خدمت همکاران و دوستان سلام عرض می‌کنم. همان‌طور که قبلاً قرار گذاشته بودیم سخنرانی من بیش‌تر بر روابط دوجانبه متمرکز است. البته در حاشیه می‌توانم در مورد مسائلی که مطرح شد به صورت گذرا صحبت کنم ولی چون دلیل جمع شدن ما در این‌جا بیستمین سالگرد برقراری روابط دو جانبه بین ایران و ارمنستان است که تقریباً با فاصله چند ماه بعد از کسب استقلال ارمنستان صورت پذیرفت، سخنرانی امروز را اختصاص می‌دهم به این امر بسیار مهم در حیات سیاسی و اقتصادی ارمنستان.

اصولاً گفته می‌شود که روابط ارمنستان و ایران پشتوانه چند هزارساله تاریخی دارد و اگر بخواهیم به صورت مختصر تعریفی از این پشتوانه داشته باشیم باید به موارد زیر اشاره کنیم:

۱- ارمنه و ایرانیان دارای تاریخ مشترکی هستند. این دو از دیرباز در کنار یکدیگر زندگی کرده‌اند و اگر به قدیمی‌ترین نقشه‌های جغرافیایی جهان و یا منطقه نگاه کنیم می‌بینیم ایران و ارمنستان همیشه در کنار هم بوده‌اند. ما همسایگان دیگری هم داشته‌ایم که می‌توان گفت همه بدون استثناء به تاریخ پیوسته‌اند، ولی ما دو کشور باز هم در کنار هم زندگی می‌کنیم و این مسأله بسیار مهمی است.

۲- ارمنه و ایرانیان از یک نژاد هستند و اشتراکات فرهنگی زبانی آن دو گواه این مطلب است. واژه‌های مشترک دو زبان فارسی و آرمن بیش از ۱۴۰۰ واژه است. هم ارمنه و هم ایرانیان واکنش‌های مشابهی نسبت به وقایعی که در اطراف و پیرامون خود به وقوع می‌پیوندد نشان می‌دهند. لذا علائم مربوط به زبان بدن یا زبان غیر محاوره‌ای برای هر دو یکسان است که خیلی کم‌تر اتفاق می‌افتد دو قوم یا دو ملت زبان بدن یا محاوره‌ای مشترک داشته باشند.

۳- حضور ارمنه در خاک پهناور ایران و

تمامی کشورهای همسایه‌اش اسلامی هستند همجواری با ارمنستان مسیحی فرصتی است برای نشان دادن تحمل‌گرایی جمهوری اسلامی ایران نسبت به دیگر ادیان، و همسایگی با ارمنستان به عنوان الگوی خوب گفت‌وگوی تمدن‌ها و رد فرضیه برخورد تمدن‌ها شمرده می‌شود.

ارمنستان هم به یمن همسایگی با ایران اسلامی، به دنیا ثابت کرد که مشکلاتی که با دیگر همسایگانش دارد، به هیچ وجه از جنبه دینی و مذهبی نیست. این موارد و بسیاری از موارد دیگر زمینه‌های مساعدی را برای همکاری‌های دو کشور فراهم کرده است و اینک در آستانه بیستمین سالگرد برقراری روابط سیاسی و دیپلماتیک بین دو کشور می‌توان به جرأت گفت که ایران و ارمنستان برای پیشرفت مناسبات دو جانبه از هیچ کوششی فروگذار نکرده‌اند و سطح بالای روابط دو جانبه گواه این مدعاست.

سفارت ارمنستان اخیراً گزارش روابط بیست‌ساله ایران و ارمنستان را به صورت کتاب آماده نشر کرده است و در اوایل سال ۲۰۱۲ میلادی که مصادف است با بیستمین سالگرد برقراری روابط دو کشور، آن را به چاپ خواهد رساند. البته کتاب به زبان ارمنی است و ما سعی خواهیم کرد آن را به زبان فارسی ترجمه کنیم.

در مدت بیست سال گذشته پروژه‌های مشترک زیادی اجرا شده‌اند که هر کدام از آن‌ها

مبلغ حدود ده برابر آنچه که مسافری ایرانی می‌پردازند، وارد خاک ایران شوند. البته هم ایران و هم ارمنستان به نوبه خود خواسته‌اند شرایط یکسان برای اخذ ویزا برپا شود، ولی متأسفانه هنوز وضعیت قبلی ادامه دارد.

این‌ها موانعی است که با برطرف کردن آن‌ها می‌توان از ظرفیت‌های موجود برای همکاری‌های هرچه وسیع‌تر دوجانبه استفاده کرد.

سطح بالای روابط سیاسی دو کشور اقتضاء می‌کند روابط اقتصادی و بازرگانی ارمنستان و ایران رشدی قابل ملاحظه داشته باشد. ارمنستان و ایران می‌توانند مبادلات تجاری خود را به قدری افزایش دهند که ایران از ردیف هفتم تجارت خارجه ارمنستان، به مقام اول ارتقاء پیدا کند. روابط خوب سیاسی و استفاده از ظرفیت‌های بلا استفاده این فرصت را به ما می‌دهد.

این سخنرانی در تاریخ یکم آبان ماه سال جاری، در مرکز مطالعات قفقاز در همایشی که به بررسی روابط دوجانبه ایران و ارمنستان در بیست سال گذشته اختصاص داشت، ایراد شده است.

موجود نیست و این باعث شده است بیش از ۵۰۰ شرکت ایرانی در ارمنستان فعال باشند و کالاهای تولید شده در ایران، در بازار ارمنستان با کالاهای وارد شده از کشورهای خارجی رقابت کنند.

ایرانی‌ها برای دریافت ویزای سفر به ارمنستان، علاوه بر سفارت، می‌توانند به نقاط مرزی دو کشور هم در فرودگاه و هم در مرز زمینی مرقی، به صورت شبانه‌روزی و در روزهای کاری و تعطیلی حتی با خودروهای شخصی و با سایر وسایل نقلیه وارد شده و در قبال پرداخت ۷ الی ۸ دلار وارد ارمنستان شوند، در حالی که تفاوت‌های موجود در دو کشور از قبیل قانون حمایت از تولید کنندگان داخلی در ایران و غیره باعث شده است که هیچ شرکت ارمنستانی در ایران فعالیت نداشته باشد. در واقع می‌توان گفت بازار ۷۰ میلیونی ایران به روی تجار ارمنی بسته است. مسائلی که برای دریافت مجوزهای صدور کالاهای تولید شده در ارمنستان مد نظر گرفته شده است به قدری دست‌وپاگیر هستند که کم‌تر کسی از تجار ارمنی جرأت ورود به بازار ایران را دارد و تنها به تجارت به اصطلاح چمدانی بسنده می‌کنند.

این‌ها در واقع ظرفیت‌هایی است که نتوانسته‌ایم به آن‌ها دسترسی پیدا کنیم.

تجار و بازرگانان و جهانگردان ارمنستان برای ورود به خاک ایران تنها می‌توانند در ساعات کاری و در روزهای غیر تعطیل و در قبال پرداخت

نقش استثنائی در برگشت ناپذیری روابط دوجانبه دارند. پروژه‌های عظیمی که واقعا هم برای ارمنستان و هم برای جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم هستند. از این قبیل پروژه‌ها هنوز هم در دست اجرا داریم و همان‌طور که آقای حق‌بین هم اشاره کردند زمانی که رئیس جمهوری ارمنستان به ایران سفر کرده بود و هشت سند به امضاء رسید، چند سند از این اسناد مستقیماً مربوط می‌شدند به پروژه‌هایی که واقعا تحول بسیار مهمی در روابط دوجانبه ایجاد خواهد کرد. از آن جمله احداث خط آهن بین ایران و ارمنستان و یا احداث خط لوله فراورده‌های نفتی و خط سوم انتقال برق و نیروگاه برق آبی مرقی و غیره...

ولی با وجود همه‌ی این تلاش‌ها هنوز هم ظرفیت‌های فراوانی باقی مانده است که دو کشور باید در شناسایی و استفاده مشترک‌شان بکوشند. درست است که در حال حاضر دو کشور در همه‌ی زمینه‌ها همکاری مشترک دارند و نمی‌توان گفت دست اندرکاران دو کشور غفلت کرده‌اند، ولی ظرفیت‌های بلا استفاده هنوز فراوان است.

دروازه‌های ارمنستان برای ورود تجار، بازرگانان و جهانگردان ایران کاملاً باز است و ایرانیان برای ثبت شرکت‌های خود در ارمنستان هیچ مشکلی ندارند.

همچنین هیچ مشکلی برای عرضه کالاهای تولید شده در ایران و دریافت مجوزهای لازم

عوامل بی‌ثباتی در قفقاز و رویکردهای امنیتی

محمود واعظی

حضور و نفوذ طولانی حکومت شوروی در قفقاز پیامدهای دو سویه‌ای در بر داشت که از یک سو هویت تاریخی آنان را متزلزل ساخت و از سوی دیگر سبب بر هم خوردن بسیاری از هنجارهای فرهنگی و محیط طبیعی و جغرافیایی گردید.

عوامل داخلی ناامنی

وضعیت و شرایطی که قفقاز جنوبی و قفقاز شمالی با آن مواجه هستند حکایت از آن دارد که تهدیدات و واگرایی‌هایی که منطقه با آن مواجه است بسیار متنوع و متعددند. انواع تهدیدهای امنیتی را می‌توان در قوم‌گرایی، اختلافات مرزی، ناسیونالیسم افراطی، جدایی طلبی، نابرابری‌های اقتصادی و تورم بسیار بالا جست‌وجو کرد، که تعدادی از آن‌ها باعث بی‌ثباتی در نقاط مختلف قفقاز شده است.

• اختلافات قومی:

مردم قفقاز علاوه بر این که با چالش‌های سیاسی و اقتصادی مواجه‌اند، به دنبال بازیابی حس هویت ملی خود نیز هستند. گرچه این موضوع خود به دلیل تأثیرات طولانی دوران استبداد فرهنگی حاکمیت شوروی سابق بر این اقوام، با چالش‌هایی مواجه است.

حضور و نفوذ طولانی حکومت شوروی در قفقاز پیامدهای دو سویه‌ای در بر داشت که از یک سو هویت تاریخی آنان را متزلزل ساخت و از سوی دیگر سبب بر هم خوردن بسیاری از هنجارهای فرهنگی و محیط طبیعی و جغرافیایی گردید. استقلال این جمهوری‌ها باعث بیداری این ملت‌ها و احیای فرهنگ و تاریخ آن‌ها شد. قفقاز از حیث مسأله ارتباطات و از نظر جغرافیایی در منطقه مناسبی قرار گرفته و با کشورهای همسایه خود از لحاظ فرهنگی، تاریخی، نژادی، زبانی و مذهبی احساس نزدیکی می‌کند. احیای هویت فرهنگی و تاریخی این کشورها که بسیار با اهمیت تلقی می‌شود در مواقعی باعث بروز اختلاف میان جمهوری‌های همسایه می‌شود.

تقسیمات شوروی در قفقاز در دوران اتحاد جماهیر شوروی در راستای سیاست خاصی تنظیم شده بود. این تصمیمات بر اساس سیاست «تفرقه بینداز حکومت کن» استوار بود که جمعیت‌های ناهمگن را ادغام و قبایل خویشاوند و کاملاً وابسته به یکدیگر را از هم جدا می‌کرد.

اقلیت‌های زیادی در منطقه با وجود دارا بودن یک ملیت واقعی در سرزمین‌های جداگانه‌ای زندگی می‌کنند. سیاست‌های شوروی میان مردم یک قوم فاصله به وجود آورد و باعث شد مردم متعلق به یک قوم در دو کشور زندگی کنند. این‌گونه اختلافات عامل و زمینه‌ای است برای این که در آینده بحران‌هایی به وجود آید. این شرایط در واقع نتیجه این واقعیت است که بسیاری اقلیت‌ها و ملیت‌های ظاهری خواستار جدایی از مناطق خودمختار و یا مراکز هستند که از سوی آن‌ها اداره می‌شوند^۱. ایالت چچن-اینگوش ترکیبی از چچن‌ها و اینگوش‌ها بود که برای اولین بار در سال ۱۹۳۴ توسط شوروی سابق ایجاد شد. در دسامبر ۱۹۹۴ این دو جمهوری از یکدیگر جدا شدند. دلیل اصلی این جدایی عدم تمایل اینگوش‌ها به جدایی از روسیه و در مقابل، تلاش چچنی‌ها برای کسب استقلال و جدایی از ترکیب روسیه بود. از جمعیت ساکن در داغستان، به دلیل نداشتن گروه‌های قومی شناخته شده و برجسته و با وجود بیش از ده اقلیت ناشناخته، به عنوان مردم داغستان یاد می‌شود^۲. جمهوری قاراجای - چرکس، همانند داغستان، تمام عناصر بالقوه درگیری‌های بین قومی را داراست. اگرچه تاکنون مناقشه‌ای در این جمهوری به وقوع نپیوسته است. در این جمهوری خودمختار، سه ملیت متفاوت که هیچ‌کدام اکثریت ندارند در مقابل خواست‌های یکدیگر قرار دارند. ۴۲ درصد جمعیت جمهوری، روس‌ها هستند در حالی که قاراجای‌ها ۳۲ درصد، و بقیه را هم چرکس‌ها تشکیل می‌دهند^۳. به طور واضح باید گفت که تمامی ملت‌های منطقه قفقاز شمالی در آینده می‌توانند منشاء بی‌ثباتی و بحران شوند، چرا که همان‌طور که ذکر شد بدر اختلاف در این منطقه وجود دارد^۴.

• اختلافات مرزی و تأثیر آن بر اقوام و ملیت‌ها: مرز کشورهای جدید در قفقاز همانند بقیه جمهوری‌های مستقل شده، همان مرزهای داخلی بین جمهوری‌های اتحاد جماهیر شوروی است که پس از استقلال، خطوط مرزی کشورهای استقلال یافته را تشکیل می‌دهند. از طرفی، در برخی از این کشورها، خطوط مرزی با کشورهای همسایه، همان مرزهای اتحاد جماهیر شوروی با همسایگان سابق است. اگر به دنبال روشن ساختن آینده‌ای محتمل از نظر امنیتی، با توجه

به گذشته‌ی مرزها در این منطقه باشیم، می‌توان به دو فرض اشاره کرد:

الف: با نگاهی اجمالی روی نقشه می‌توان به ساختار اختیاری مرزهای داخلی در شوروی سابق پی برد. با گذشت زمان، اختلافات قومی همان‌گونه که دلیل جدایی اقوام از هم بود، سبب گسستگی در مرزهای اراضی آنان نیز شده است. به این لحاظ در صورتی که اختلافات مهار و کنترل نگردند، احتمال تغییرات مجدد در مرزهای موجود وجود دارد. این تغییرات می‌تواند پیامدهای منفی جدی برای ثبات منطقه داشته باشد. این نگرانی به دلیل وجود تعدادی از نواحی "خودمختار" قفقاز را بیش‌تر تهدید می‌کند.

ب: افزون بر این، پایه ریزی مرزها در بسیاری از جمهوری‌های جدیدالتأسیس که میراث مرزهای خارجی شوروی سابق است گاهی اوقات اهداف مشخصی را دنبال می‌کنند. چگونگی تحدید جمهوری‌های جدید، از آن جهت قابل بررسی است که کشورهایی پدید آمده‌اند که به نفوذ مردم خارج از مرزهای منطقه و همدمستی و کمک آن‌ها به عناصر تجزیه‌طلبی که در بعضی کشورها وجود دارند، و یا دست کم استفاده از روش‌هایی که بتواند بر قدرت مرکزی فشار وارد آورد، حساس هستند^۵.

• ناکارآمدی اقتصادی:

کشورهای قفقاز هر کدام با توجه به پتانسیل‌های خود به نوعی با فرصت‌هایی برای توسعه اقتصادی مواجه‌اند. انتخاب الگوهای توسعه اقتصادی نامناسب که منجر به شکوفایی اقتصادی و ارتقاء سطح زندگی مردم نشود، می‌تواند به افزایش بی‌ثباتی منجر شود. افزایش درآمد برخی از کشورهای منطقه از فروش منابع طبیعی نیز به اختلاف سطح زندگی مردمان این کشورها منجر شده و مهاجرت‌های ناشی از علایق اقتصادی را به وجود می‌آورد که در نتیجه به قطب‌بندی گروه‌های قومی تبدیل شده و می‌تواند امنیت منطقه‌ای را با تهدیداتی مواجه سازد.

با توجه به این که اقتصاد این جمهوری‌ها شدیداً به مسکو وابسته بود و پس از استقلال رهبران کشورهای استقلال یافته، سیاست‌های اقتصادی مشخص و مستقلی را انتخاب نکردند، برخی از تحلیل‌گران اقتصادی نسبت به حل میان‌مدت ناکارآمدی ساختار اقتصادی اکثر کشورهای

قققاز، اظهار بدبینی می‌کنند. گامپل معتقد است رفع مشکلات اقتصادی این کشورها به مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاست داخلی و روابط بین‌الملل بستگی دارد. یا به اعتقاد نیکلای شیسلیف این جمهوری‌ها برای برون‌رفت از وضعیت نامناسب اقتصادی نیاز به کمک‌های اقتصادی خارجی برای حداقل ۲۰ سال دارند.^۶ رقابت برای دست‌یابی به منابع نفت و گاز دریای خزر نیز می‌تواند تنش‌هایی را همراه داشته باشد. اگر درآمدهای حاصل از فروش نفت صرف خریدهای نظامی به منظور رسیدن به اهداف سیاسی و رقابت‌های منطقه‌ای شود، توازن منطقه به هم خواهد خورد و بی‌ثباتی حاکم خواهد شد. استفاده ایزاری از اقتصاد به ویژه نفت، و دادن

را در راه جنگ صرف کنند. شکاف‌های موجود و استمرار فقر، تأثیر نامطلوبی بر روابط درون‌نژادی و درون قبیله‌ای این جوامع داشته است. زیرا ظرفیت‌های اقتصادی به طور یکسان در میان گروه‌های نژادی توزیع نشده است. قول‌هایی که دولت‌های این کشورها برای ایجاد تغییرات اساسی در شرایط اجتماعی و اقتصادی داده‌اند هنوز محقق نشده است. آذربایجان به امید کسب درآمدهای نفتی کلان، انتظارات شهروندان خود را برای آینده بسیار بالا برده است. درآمدهای نفتی در میان‌مدت می‌تواند از نگرانی عمومی بکاهد اما در درازمدت اگر مدیریت نشود، باعث افزایش شکاف میان ثروتمندان و فقرا می‌شود و نارضایتی نسبی ایجاد

امتیاز به کشورهای خارجی برای حل مناقشات به نفع خود، عامل دیگری برای رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است که می‌تواند موجب بی‌ثباتی در منطقه شود. از طرف دیگر در دوران حکومت شوروی، منطقه قفقاز از سوی حکومت به صورت محدود کمک‌های اولیه زندگی و خدمات اجتماعی دریافت می‌نمود که البته وضع قابل قبولی برای مردم منطقه نبود و مردم با مشکلات فراوانی زندگی می‌کردند. پس از فروپاشی شوروی و حرکت کشورهای استقلال یافته به سوی نظام‌های اقتصادی مستقل، شکاف‌های اقتصادی زیادی در این کشورها به وجود آمد. در نتیجه‌ی این دگرگونی‌ها در نظام اقتصادی، درآمد اکثریت مردم به شدت کاهش یافت، به طوری که در برخی از این کشورها طبقه‌ای از مردم آرزوی زندگانی توأم با مشکلات دوران شوروی را داشتند. اقلیتی هم در هر یک از کشورهای منطقه به وجود آمد که در نتیجه‌ی این تحولات اقتصادی به سرعت به ثروت‌های کلان رسیدند. به همراه این شکاف‌ها، بحران کشورهای گرجستان و آذربایجان و ارمنستان دولت‌های این کشورها را مجبور کرد که درصدی از درآمدهایشان

می‌کند.

• نابرابری اقتصادی و شکاف‌های اجتماعی:

در کشورهای قفقاز، وعده‌های دولت‌ها برای آینده‌ی روشن جهت توزیع مجدد ثروت و بالا بردن قدرت اقتصادی، انتظارات زیادی را در میان گروه‌های نژادی و اجتماعی ایجاد کرده است. اگر به هر دلیلی این قول‌ها محقق نشود و انتظارات اجتماعی برآورده نشود تنش‌های اجتماعی پدید خواهند آمد. این مسأله در مورد کشور آذربایجان بیش‌تر صادق است چون مردم این کشور به اجرای پروژه‌های نفت و گاز و کسب درآمدهای کلان امیدوارند.

سؤالی که در مورد آینده‌ی قفقاز مطرح است عبارت از این است که مردم تا چه مدت با وعده‌های آینده اقتصادی درخشان، آرام نگه داشته می‌شوند. حتی اگر کسب درآمدهای نفتی در آذربایجان و حق ترانزیت و دیگر درآمدها در ارمنستان و گرجستان به اندازه‌ی پیش‌بینی شده باشد، اما تا وقتی مردم به طور محسوس از آن بهره نبرند و بین مردم این باور به وجود آید که دولت در اداره و هزینه درآمدها با مشکل مواجه است تنش‌ها و اعتراضات عمومی بروز خواهد

کرد، همان‌گونه که اخیراً در گرجستان شاهد آن بودیم. اگر این درآمدها کم‌تر باشد و مردم نسبت به وعده‌های دولت‌های خود بدبین شوند و آینده روشنی برای خود ترسیم نکنند، خشم و نارضایتی عمومی برانگیخته خواهد شد.^۷

تحولات سریع و فشارهای اقتصادی منجر به افزایش فساد مالی شده و متعاقب آن تأثیر سویی بر امنیت خواهد گذارد. فشار مالی یکی از مهم‌ترین موانع اصلاحات و ثبات طولانی مدت و عامل مهمی در توزیع ناعادلانه ثروت محسوب می‌شود. هر چند فساد مالی در دوره شوروی تا اندازه‌ای از بین رفته بود اما بعد از دست‌یابی این کشورها به استقلال، رشوه خواری و سایر جوانب فساد اداری، به راهی مطمئن برای تضمین درآمدهای کافی در محیط بی‌ثبات اقتصادی تبدیل شده است. نگرانی موجود در این زمینه این است که مافیای اقتصادی در جهت دست‌یابی به قدرت به راه‌هایی متوسل شود که منجر به تشدید منازعات گردد.

بنابراین در منطقه قفقاز برای تضمین مبارزه علیه فساد مالی سازوکارهایی نیاز است. تا زمانی که این معضل وجود داشته باشد نه تنها به عنوان یک مشکل سیاسی باعث طبقاتی شدن جامعه می‌شود بلکه راه ورود سرمایه گذاری خارجی را نیز می‌بندد.^۸

ادامه در شماره آینده، منبع: مرکز هم‌اندیشی استادان و

نخبگان دانشگاهی

بی‌نوشت‌ها:

۱- آیدین مصطفی، ریشه‌های داخلی بی‌ثباتی در آسیای مرکزی و قفقاز، فصل‌نامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، وزارت امور خارجه، تهران، سال دهم، دوره سوم، شماره ۳۶، زمستان ۱۳۸۰، صص ۴-۱۶۳.

۲- همان، صص ۱۶۵.

۳- گلدنبرگ سوزان، بحران‌های قفقاز شمالی: غرور ملت‌های کوچک قفقاز و ناپایداری‌های دوران پس از شوروی، ترجمه بهرام امیراحمدی، فصل‌نامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، تهران، وزارت امور خارجه، سال پنجم، دوره دوم- شماره ۱۵، پاییز ۱۳۷۵، صص ۳۵۸-۳۵۵.

۴- برای آگاهی بیش‌تر رجوع شود به: مناقشه قره‌باغ، میراثی از چالش‌های قومی شوروی، محمود واعظی، مجله آسیای مرکزی و قفقاز، ویژه‌نامه امنیت در قفقاز جنوبی - وزارت امور خارجه، تهران، سال یازدهم، دوره سوم، شماره ۴۲، تابستان ۱۳۸۲، صص ۴۰-۱۵.

۵- جلالی محمد رضا، قفقاز و آسیای مرکزی: ورود به صحنه و ترکیب‌بندی مجدد فضای ژئواستراتژیک، فصل‌نامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، سال سوم، دوره دوم، شماره ۶، پاییز ۱۳۷۳، صص ۱۱۷-۱۱۹.

۶- Werner Gumpel, *Economic and Political Development in the Central Asia Turkish Republic*, Eurasian Studies Summer, 2011, pp. 40-43.

۷- مؤسسه رند، اهداف و منافع غرب در منطقه خزر: نقش قدرت‌های خارجی، مؤسسه مطالعات دریای خزر (تهران): مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، (۱۳۸۱) صص ۷-۶.

۸- مصطفی آیدین، ریشه‌های داخلی بی‌ثباتی در آسیای مرکزی و قفقاز، پیشین، صص ۱۷.

احتمال خروج حزب ارمنستان مرفه از ائتلاف حاکم

گایانه آبراهامیان

خبرهای منتشر شده درباره جدایی حزب /ارمنستان مرفه از حزب جمهوری ارمنستان که در چند روز اخیر مهم‌ترین موضوع مورد بررسی در سیاست داخلی ارمنستان بوده، هنوز به تأیید نهایی نرسیده است. اما کارشناسان سیاسی معتقدند که با توجه به اظهارات روبرت کوچاریان، رئیس‌جمهور

سابق، در مورد بازگشت به دنیای سیاست، احتمال خروج حزب /ارمنستان مرفه از ائتلاف این بار بیش‌تر است.

از آغاز هفته در مطبوعات خبرهایی منتشر شده که سرژ سرکیسیان برای موضع‌گیری حزب /ارمنستان مرفه در انتخابات ریاست جمهوری آینده برای حمایت از نامزدی وی زمان تعیین کرده است. هوانس ساهاکیان، از نمایندگان حزب جمهوری ارمنستان، روز سه‌شنبه در گفت‌وگوی مطبوعاتی تأیید کرد که نشست هیأت اجرایی حزب جمهوری ارمنستان "که باید تصمیم کلی بگیرد" روز پنج‌شنبه برگزار خواهد شد. چنین وضعی در آغاز امسال نیز به وجود آمده بود، اما حزب ارمنستان مرفه از ائتلاف خارج نشد، بلکه ترجیح داد با داشتن همکاری با ائتلاف را امضا کند که بر اساس آن نیروهای تشکیل دهنده ائتلاف موظف به حمایت از سرژ سرکیسیان در انتخابات آینده شدند. اما پس از فعال شدن روبرت کوچاریان اوضاع تغییر یافت. همایاک هوانسیان، رئیس انجمن سیاست‌دانان گفت: «اکنون اوضاع تغییر

یافته و در این اوضاع، امکان خارج شدن حزب /ارمنستان مرفه وجود دارد. بازگشت کوچاریان محاسبات حکومت را بر هم می‌زند، رقابت سیاسی را تشدید می‌کند و از این نظر می‌تواند مثبت باشد». اما گروهی دیگر از کارشناسان سیاسی یادآوری کردند که گاییک زاروکیان، رهبر حزب ارمنستان مرفه، که فردی ثروتمند است با بیرون آمدن از ائتلاف به کسب و کار خود لطمه خواهد زد (چنان که در مورد خاچاتور سوکیاسیان سرمایه‌گذار معروف که در ۲۰۰۸م. از اپوزیسیون حمایت کرد، چنین شد)، و این ریسک بسیار بزرگی است. آن‌ها با توجه به این معتقدند که تنها می‌خواهند حزب ارمنستان مرفه را "به اپوزیسیون به مأموریت بفرستند" و با این کار خطر کنگره ملی ارمنی را خنثی کنند. صرف نظر از همه سناریوها، یرواند بوزویان، تحلیلگر سیاسی مستقل، معتقد است که خروج یا «خراج» حزب /ارمنستان مرفه از ائتلاف "اشتباه استراتژیکی بزرگی خواهد بود و این کار به نیرومنتر شدن این حزب خواهد انجامید".

دو سال از امضای توافق‌نامه همکاری ارمنستان - ترکیه گذشته اما هیچ نتیجه‌ای به دست نیامده است

سیرانوش گئورگیان

هنوز هیچ پیشرفتی در جهت عادی سازی روابط دو کشور به دست نیامده است. روبرت ملکونیان، ترک‌شناس، بر این عقیده است که با این حال ارمنستان بیش از ترکیه از این روند سود برد.

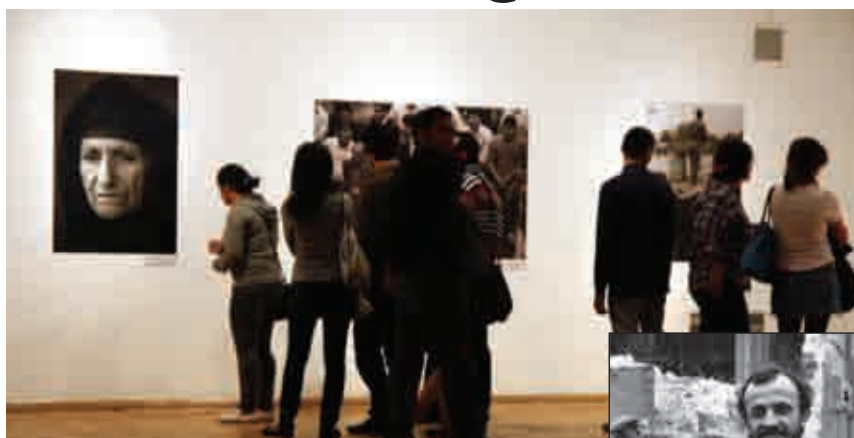
او اگرچه معتقد است که در روند همکاری ارمنستان - ترکیه برنده و بازنده‌ای وجود ندارد، اما تأکید دارد که ارمنستان برخلاف ترکیه توانست به دولت‌های بزرگ نشان دهد که یک همکار سازنده و مسؤولیت‌پذیر است. هفت ماه پس از امضای توافق‌نامه همکاری ارمنستان - ترکیه در ۲۰۰۹م. در زوریخ (که بر اساس آن باید روابط دیپلماتیک برقرار شود و مرز بسته ارمنستان و ترکیه گشوده شود) سرژ سرکیسیان، رئیس‌جمهور ارمنستان، روند تصویب توافق‌نامه در مجلس را متوقف کرد و گفت ترکیه آماده نیست بدون پیش‌شرط آن را ادامه دهد. ملکونیان با تحلیل اثرات مثبت و منفی این توافق‌نامه در گفت‌وگویی در روز دوشنبه گفت سیاست ترکیه مبنی بر «اختلاف

زدایی با همسایگان» شکست خورده و ترکیه نه تنها مسائل موجود با ارمنستان را حل نکرده بلکه در حال حاضر سوریه و قبرس را نیز به جنگ تهدید می‌کند. غیر از آن، به عقیده ملکونیان، در روابط ترکیه - آذربایجان نیز تشنج دیده شده. ملکونیان گفت: «این که در پی این روند، تشنجاتی در روابط ارمنستان - دیاسپورا به وجود آمد نیز برای ارمنستان منفی بود، اما می‌توان گفت اکنون این تشنجات برطرف شده است». به گفته‌ی این ترک‌شناس، موضوع پس‌گرفتن امضای توافق‌نامه همیشه در دستور کار قرار دارد، زیرا حالت "توقف" نمی‌تواند "تا ابد باقی بماند". وی گفت: «پس‌گرفتن امضاها می‌تواند در هر آن و بسیار غیرمنتظره روی دهد». او در عین حال اظهار داشت که با توجه به اوضاع ژئوپولیتیک کنونی که روابط ارمنستان و ترکیه چندان در اولویت قرار ندارد "هنوز وقت اقدام‌های قاطع نیست".

امروز درست دو سال پس از امضای صورت‌جلسه همکاری ارمنستان و ترکیه،

روبن مانگاساریان؛ عکاس تاریخ استقلال ارمنستان

زلزله در سال ۱۹۸۸، یکی زلزله‌ای طبیعی در دومین شهر بزرگ کشور، گیومری، که به زمین لرزه /سپیتاک مشهور شد و دیگری زلزله‌ای سیاسی که جنبش استقلال طلبانه قره‌باغ بود، نشانه‌های درد زایمان این دوره جدید در تاریخ کشور کوچک ارمنستان بود. دوربین مانگاساریان همه جا شاهد این تولد دردناک بود و عکس‌های او از این دوره در سال ۱۹۹۲ در نمایشگاهی تحت عنوان راه استقلال به نمایش گذاشته شد و بر سراسر کار و نگرش زیبایی‌شناسی او به عنوان عکاس و روزنامه‌نگار، سایه انداخت.

مانگاساریان از سال ۱۹۸۵ کارش را با آژانس‌های خبری مهم دنیا، از جمله دفتر نووستی فوتو در ایروان، آغاز کرد. او در سال ۲۰۰۹ در ۴۹ سالگی، در حالی که

از ۱۴ اکتبر تا ۵ نوامبر نمایشگاه آثار عکاسی سال‌های

۱۹۸۸ تا ۱۹۹۴ روبن مانگاساریان تحت عنوان راه استقلال در موزه هنرهای نو و تجربی ایروان برگزار شد.

روبن مانگاساریان در سال ۱۹۶۰ در ایروانی کم‌وبیش لیبرال و مدرن به دنیا آمد، در شهری متفاوت از آنچه در دهه‌ی بعد دوربینش شاهد آن بود. نگاه امروزی و پیشرو او نمونه رویکرد نسلی بود که بستر ساز سقوط اتحاد شوروی شد، و رویای ارمنستان مستقل را تحقق بخشید. دو

در اوج زندگی خلاقه خود بود، از دنیا رفت. نمایشگاه گفته شده را بنیاد یادبود روبین مانگاساریان برگزار کرد. این سومین نمایشگاه او پس از مرگ نابهنگامش بود. برادر او تیگران مانگاساریان که عضو بنیاد است می‌گوید: «در سال‌های ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۴ روبین تجربه کافی داشت و با کارش بسیار حرفه‌ای برخورد می‌کرد. شب و روز عکس می‌گرفت و حاصل این تلاش شبانه‌روزی بایگانی بزرگی است از ده‌هزار عکس از جنبش قره‌باغ، زمین‌لرزه/سپیتاک، و جنگ». آرشیبوی گران‌بها که برای تاریخ‌نگاران و دوستداران هنر عکاسی به یک اندازه ارزش دارد.

از میان ترجمه‌های ادبیات ارمنی در نشریه خوشه

شماره‌های قدیمی مجله خوشه را که ورق می‌زنیم، تلاش نویسندگان و مترجمان ارمنی را برای معرفی شعر و ادب ارمنی به خوانندگان فارسی زبان مشاهده می‌کنیم. بستر این کوشش البته استقبال مخاطبان و ناشران مجله نیز بوده است، و همین‌طور رابطه نزدیک میان اهل ادب ارمنی و فارسی. دو نمونه از ترجمه اشعار نویسندگان ایرانی ارمنی را که هر دو سال‌هاست زندگی را وداع گفته‌اند به عنوان نمونه تقدیم خوانندگان هویس می‌کنیم.

آرام گارونه

غروب

موج در موج
افق همچون گونه‌های گل‌گون راهبه‌ای به سرخی
نشست
و کبوتران
در دریای آخرین اشعه خورشید
پرهای خود را به رنگ آغشتند
و بر ساحل نزدیک‌ترین رود فرود آمدند.

شامگاه، آرام، چون عطر مقدس کندر
شه‌بال گسترده بریست
بر خاک نشست و به مهربانی
همه چیزی را در کنار گرفت

گل‌ها از رنج آه کشیدند
و شامگاه چون دل‌داده‌ای از خود شده از خود
برفت
ستارگان، در سکوت به آسمان خندیدند
و افق از آمرزش لبریز آمد.

ترجمه: داوید خاچاطوریان

دوهفته‌نامه خوشه-اردی‌بهشت ۱۳۴۷

درنگ کنید، آدم، دیر کرده‌ام من
واپسین جام را با من بنوشید.

ترجمه: دکتر هرناند فوکاسیان
دوهفته‌نامه خوشه-خرداد ۱۳۴۷

زوریک میرزیانس

واپسین جام

دیرگاه است. و تاریک
بی‌اعتنا و بی‌چشمداشت به دیدار آشنایی،
دیگر باره قدم بزنگی می‌گذارم
همان گونه که ناشناس آمده‌ام - ناشناخته می‌روم
بی آن که سخنی از عشق و سوزسازش به زبان
آرم.

آخرین ناله، همچون شب تار
آخرین سخنان، و تبسم پنهان
در این نور رنگ پریده رویایی بیش نیست
با این همه عمر درخشان را باز نخواهی یافت.

و به کجا رفتند یاران من،
مگر همگان ناپدید شدند؟
در بزم پرشکوه شما، دیر کرده‌ام؟
واپسین جام را با من بنوشید
جامی که مشتاقانه از آن سرمست شده‌ایم
و با شادی و نشاط روح خود را صیقل
داده‌ایم...